

Privatne vojne kompanije i teorija pravednog rata

Katavić, Mihael

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Libertas International University / Libertas međunarodno sveučilište**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:223:848560>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Digital repository of the Libertas International University](#)

**LIBERTAS MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE
ZAGREB**

Mihael Katavić

**PRIVATNE VOJNE KOMPANIJE I TEORIJA
PRAVEDNOG RATA. SLUČAJ: SIERRA LEONE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, lipanj 2023.

**LIBERTAS MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE
ZAGREB**

**DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ MEĐUNARODNIH ODNOSA I
DIPLOMACIJE**

**PRIVATNE VOJNE KOMPANIJE I TEORIJA
PRAVEDNOG RATA. SLUČAJ: SIERRA LEONE**

**PRIVATE MILITARY COMPANIES AND JUST WAR THEORY.
CASE STUDY: SIERRA LEONE**

**KANDIDAT: Mihael Katavić
MENTOR: Izv. prof. dr. sc. Stipe Buzar**

Zagreb, lipanj 2023.

Sažetak

Ovaj rad bavi se istraživanjem djelovanja privatnih vojnih kompanija (PVK) u građanskom ratu u Sierra Leoneu te njihovom moralnom analizom unutar teorije pravednog rata. Kroz tematske cjeline koje se odnose na fenomen PVK-a, građanski rat u Sierra Leoneu i moralnu problematiku sukoba, cilj rada je integrirati PVK u kontekst teorije pravednog rata. Metode istraživanja uključuju analitičku, deskriptivnu, kvantitativnu metodu i kontekstualnu analizu. Rasprava uključuje pet ključnih tema koje povezuju PVK i teoriju pravednog rata, a to su financiranje, regulacija, ispravna namjera, razumna vjera u uspjeh i diskriminacija. Osim toga, rad donosi hipoteze koje govore o mogućnost integracije PVK-a u teoriju pravednog rata te potencijalnu moralnost djelovanja PVK-a kao subjekta u međunarodnim odnosima. Doprinos rada leži u povezivanju suvremenih tema PVK-a i teorije pravednog rata, nudeći novu perspektivu koja je dosad nedovoljno istražena u akademskoj zajednici.

Ključne riječi: privatne vojne kompanije, građanski rat, Sierra Leone, moralna analiza, teorija pravednog rata, Executive Outcomes, financiranje, regulacija.

Summary

This paper examines the operations of private military companies (PMCs) in the civil war in Sierra Leone and their moral analysis within the framework of The just war theory. The aim of the study is to integrate the PMCs into the context of The just war theory through thematic units related to the PMC phenomenon, the civil war in Sierra Leone and the moral issue of conflict. The research methodology employs analytical, descriptive, quantitative, and contextual analysis approaches. The discussion encompasses five key themes that link PMCs and The just war theory, namely financing, regulation, righteous intention, reasonable expectation of success and discrimination. Furthermore, the paper presents hypotheses regarding the possibility of integrating PMCs into The just war theory and the potential moral legitimacy of PMC actions as international actors. The contribution of this paper lies in bridging contemporary topics of PMCs and The just war theory, offering a fresh perspective that has been insufficiently explored in the academic community.

Keywords: private military companies, civil war, Sierra Leone, moral analysis, just war theory, Executive Outcomes, financing, regulation.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Obrazloženje teme.....	1
1.2. Predmet i cilj rada	2
1.3. Istraživačka pitanja.....	2
1.4. Hipoteze rada	3
1.5. Metode istraživanja	3
1.6. Doprinos rada.....	4
2. Teorijski okvir i glavni pojmovi.....	4
2.1 Uspon privatnih vojnih kompanija	4
2.1.1. Tipologija.....	8
2.1.2. Prednosti privatnih vojnih kompanija nad regularnim vojskama	14
2.1.3. Nedostaci uporabe privatnih vojnih kompanija.....	15
2.2. Teorija pravednog rata	16
2.2.1. Jus ad bellum.....	17
2.2.2. Jus in bello	21
2.2.3. Jus post bellum.....	23
3. Građanski rat u Sierra Leoneu – pregled sukoba.....	27
3.1. Sjeme sukoba	27
3.2. Dijamanti.....	31
4. Privatne vojne kompanije u Sierra Leoneu	34
4.1. Plaćenici i PVK u Africi	35
4.2. Gurkha Security Guards.....	37
4.3. Executive Outcomes.....	38
4.3.1. Povijest i djelovanje prije Sierra Leonea.....	38
4.3.2. Operativni angažman u građanskom ratu	40
4.3. Sandline International	44
4.4. Proces legitimizacije PVK-ova u Africi	46
5. Ostali akter u sukobu.....	49
5.1. Revolucionarna ujedinjena fronta (RUF)	49
5.2 Vojne snage Sierra Leonea (RSLMF).....	50
5.3. Civilne vojne snage (CDF).....	51
5.4 ECOMOG	52
6. Analiza slučaja - rasprava	52
7. Zaključak.....	64
8. Popis literature	66

1. Uvod

1.1. Obrazloženje teme

Privatne vojne kompanije nova su pojava u međunarodnim odnosima i neizostavan čimbenik gotovo svakog sukoba od kraja hladnoga rata do danas. Istovremeno, njihovo je djelovanje iz etičke perspektive vrlo malo istraženo. Upravo to biti će središnja tema ovoga rada.

Tema diplomskog rada može se podijeliti na tri veće cjeline.

Prva cjelina tiče se fenomena privatnih vojnih kompanija i u njoj ću odgovoriti na pitanja što su PVK-i, kada nastaju, zašto nastaju, kako se (ne)reguliraju, tko su njihovi zaposlenici, gdje djeluju, kako se financiraju i na koji način operiraju.

Druga tematska cjelina rad prostorno i vremenski smješta u period građanskog rata u Sierra Leoneu koji traje od 1991. do 2002. U njoj ću identificirati uzroke sukoba i njegove glavne aktere. Sukob u Sierra Leoneu izabrao sam jer smatram da sadrži najširi spektar elemenata koji mi mogu poslužiti u moralnoj analizi djelovanja PVK-a.

Neki od tih elemenata su sljedeći:

1. U sukobu sudjeluju tri PVK-a od kojih svaki ima specifičan modus operandi. Executive Outcomes djeluje u otvorenoj oružanoj borbi. Sandline International djeluje kao konzultantska kompanija, dok Gurkha Security Guards djeluje kao kompanija koja obučava strane vojnike.
2. Riječ je o građanskom ratu sufinanciranim izvan zemlje. Liberijski diktator, a kasnije predsjednik, financira pobunjenički RUF.
3. Sukob nema značajniji etnički predznak – sve strane u ratu motivirane su primarno novcem od rudnih bogatstava.
4. Executive Outcomes financira se iz privatnoga džepa i u zamjenu za koncesiju na rudarenje. Također, zapošljavaju gotovo isključivo veterane bivšeg apartheidskog režima (SADF)

5. Pobunjenici vrbuju djecu od 11 godina i krše temeljna ljudska prava i pravila ratovanja (jus in bello). Nemaju podršku lokalnog stanovništva.

Drugi radovi koji problematiziraju djelovanje PVK-ova u kontekstu TPR-a obično to ne čine analizirajući jedan partikularan slučaj. Međutim, čini se da tada njihova argumentacija postaje anegdotalna. Drugim riječima, autor ima teoriju u glavi koju slijedi i potkrjepljuje ju činjenicama koje mu odgovaraju. U cilju izbjegavanja anegdotalne argumentacije, rad sam sveo na analizu slučaja građanskoga rata u Sierra Leoneu.

Treća tematske cjelina vezana je za moralnu problematiku u sukobu, odnosno teoriju pravednog rata. U njoj ću opisati temeljne jus ad bellum i jus in bello principe.

Na koncu, glavni dio rada predstavljat će rasprava. U njoj ću pokušati sučeliti događaje i postupke PVK-ova koji djeluju u sukobu i analizirati ih u kontekstu teorije pravednoga rata. Točnije, na temelju kontekstualne analize nastojat ću pokazati koje izazove PVK-ovi donose pred TPR. Rasprava neće biti analitički raspodijeljena u kategorije svakog pojedinog jus ad bellum i jus in bello pravila zbog njihovog čestog preklapanja. Radije, slijedit ću narav sukoba i najveću pozornost pridati onim problemima koji proizlaze iz specifičnog sukoba. Prema tome, u raspravi ću obraditi 5 najvažnijih tema koje vežu PVK-ove i TPR. To su financiranje, regulacija, ispravna namjera, razumna vjera u uspjeh, diskriminacija.

1.2. Predmet i cilj rada

Predmet rada je djelovanje PVK-ova u građanskom ratu u Sierra Leoneu i njegova moralna analiza u kontekstu teorije pravednog rata. Cilj rada istražiti je može li se i u kojoj mjeri djelovanje privatnih vojnih kompanija staviti u okvir jus ad bellum i jus in bello principa.

1.3. Istraživačka pitanja

1. Što su PVK-ovi, kada nastaju, zašto nastaju, gdje djeluju, tko ih financira i kako se reguliraju?
2. Koje su prednosti, a koji nedostaci djelovanja PVK-ova?

3. Što čini sjeme sukoba u građanskom ratu u Sierra Leoneu?
4. Možemo li govoriti o moralnosti u kontekstu ulaska PVK-ova u sukob?
5. Je li moguće opravdati financijski motiv PVK-ova za ulazak u sukob ako je praćen ispravnom namjerom? Drugim riječima, možemo li načelno razdvojiti motive i namjere?
6. Na koji način PVK-ovi djeluju u odnosu na druge aktere u sukobu: državne, međunarodne i pobunjeničke?
7. Kako su PVK-ovi utjecali na demokratsku kontrolu i legitimnost autoriteta države Sierra Leone?
8. Jesu li svi zaposlenici PVK-ova legitimne mete u sukobu bez obzira djeluju li oružano ili konzultantski. Imaju li veća ili manja moralna prava u odnosu na regularnu vojsku i lokalno stanovništvo?

1.4. Hipoteze rada

1. Usprkos financijskom motivu s kojim privatne kompanije ulaze u sukob, moguće ih je integrirati u teoriju pravednoga rata (*jus ad bellum*),
2. Privatne vojne kompanije mogu u sukobu djelovati kao moralni akteri i predstavljati objektivno pozitivan subjekt u međunarodnim odnosima (*jus in bello*).

1.5. Metode istraživanja

1. Analitička metoda – prvi dio rada poslužit će raščlanjivanju osnovnih konceptualnih prijedora vezanih za plaćeništvo, privatne vojne i sigurnosne kompanije te njihovu svezu s pravnom regulacijom i etičkim implikacijama. Svrha je utrijeti temelj i jasnoću radu.
2. Deskriptivna metoda – drugi dio rada predstavljat će zaokruženi prikaz od izvora sukoba do njegova razrješenja. Opisat ćemo uzroke i glavne protagoniste sukoba te njihovu međusobnu vezu. Tome ćemo dodati deskriptivan kratak prikaz teorije pravednog rata.
3. Kvantitativna metoda – premda su mnogi najrelevantniji podaci o privatnim vojnim kompanijama tajni ili klasificirani, dostupni podaci biti će prikazani u grafom i interpretirani u sklopu rada.
4. Kontekstualna analiza – posljednji dio rada sučelit će prve dvije tematske cjeline, privatne

1.6. Doprinos rada

Doprinos rada sastoji se u činjenici da rad objedinjuje nekoliko suvremenih tema od kojih se o nekima može pronaći vrlo malo na portalu hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa. Uglavnom je riječ o općim preglednim radovima koji opisuju fenomen privatnih vojnih kompanija i uglavnom problematiziraju njihovu pravnu regulaciju. U ovome radu o pravnoj regulaciji govoriti ćemo samo usputno. Međutim, ne postoji niti jedan rad koji ove dvije teme, PVK i TPR, dovodi u vezu. Uz to, portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa ne sadrži niti jedan rad koji za svoj glavni predmet ima sukob u Sierra Leoneu. Utoliko smatram da možemo opravdano vjerovati da ovaj rad daje vrlo mali, ali vrijedan doprinos Hrvatskoj akademskoj zajednici jer spaja suvremene teme koje još traže svoje odgovore, a odgovori na njih mogli bi postati sve relevantniji u budućnosti.

2. Teorijski okvir i glavni pojmovi

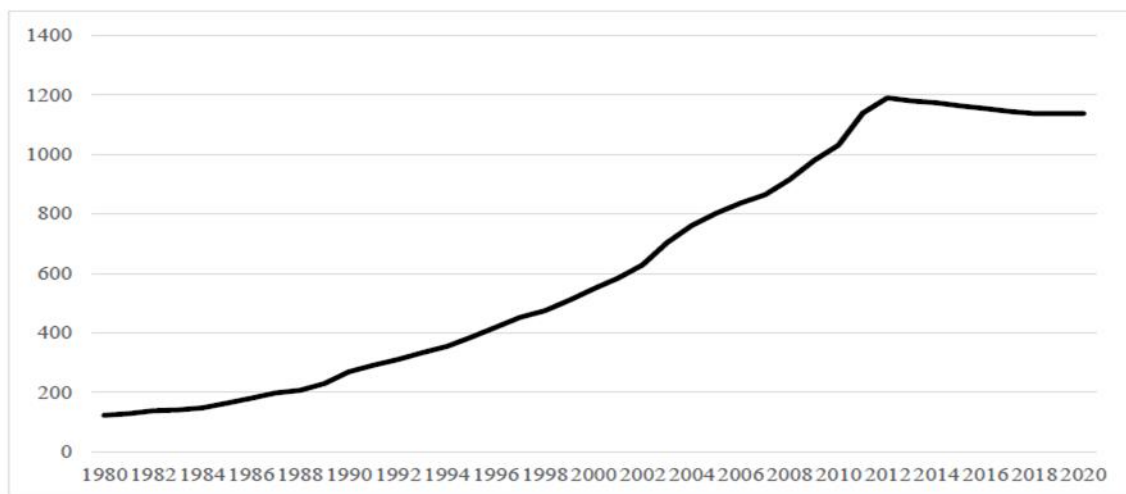
2.1 Uspon privatnih vojnih kompanija

Zabrana plaćeničkog djelovanja nije značila da za istim više ne postoji potražnja. Kraj dvadesetog stoljeća donio je velike promjene u ekonomskim, pravnim, geopolitičkim i ideološkim dimenzijama. Događaj koji bismo mogli izdvojiti i označiti prekretnicom je pad Berlinskog zida i završetak Hladnog rata (Machairas, 2014). Radikalna i nagla promjena u geostrateškim interesima dovela je do toga da su neke regije zemalja u razvoju ostale bez vojno-političke potpore koju su do tada imale od strane supersila. Riječ je o nizu država postkolonijalne Afrike, poglavito Zapadne Afrike, pa tako i država koja je predmet ovog rada – Sierra Leonea. Krah sigurnosnog sustava u tim zemljama doveo je do sve veće potražnje za novim akterima u međunarodnim odnosima koji će preuzeti tu ulogu (v. Singer, 2003, str. 64-65; Spearin, 2001, str. 27-28; Wulf, 2005, str. 169-170).

Završetak Hladnog rata također je rezultirao viškom radne snage u vojnom sektoru SAD-a, Britanije i Ruske Federacije koja je sada bila u potrazi za novim poslovima. Zamah u slobodnoj trgovini na svjetskoj razini ponudio im je mogućnost da se i dalje bave onim što najbolje znaju, što je rezultiralo procvatom privatne vojne industrije.

Osim završetka Hladnog rata, Mikac (2007) smatra da možemo utvrditi još nekoliko „okidača“ koji su doveli do naglog uspona PVK-ova. Prvi je Zaljevski rat, odnosno Pustinjska oluja 1991. godine. Priprema ofenzive bila je vrlo složena, stoga američka vojska sama nije mogla udovoljiti kompleksnim zahtjevima operacije. Prvi put u povijesti SAD-a veći naglasak će se staviti na privatnu vojnu industriju. U Pustinjskoj oluji privatni vojni sektor bio je zastupljen u omjeru 1:100 u odnosu na redovne vojne snage, odnosno jedan pripadnik privatnog vojnog sektora na stotinu pripadnika državnih vojnih snaga (Avant, 2005). Razdoblje nakon Hladnog rata otvorilo je vrata poduzetnicima koji su mogli ponuditi sigurnosne usluge. Uspješni primjeri poslovanja kompanije Executive Outcomes u Sierra Leoneu i drugim afričkim državama, kao i uspješne operacije konzultantskih privatnih vojnih kompanija poput MPRI-ja i Brown & Roota u Hrvatskoj i na Kosovu dodatno su utrli put daljnjoj privatizaciji sigurnosnog sektora. Sljedeći graf prikazuje uspon privatnih vojnih kompanija od 1980. do 2020.

Graf 1.

(Preuzeto iz: Peace, War and Social Conflict Laboratory)

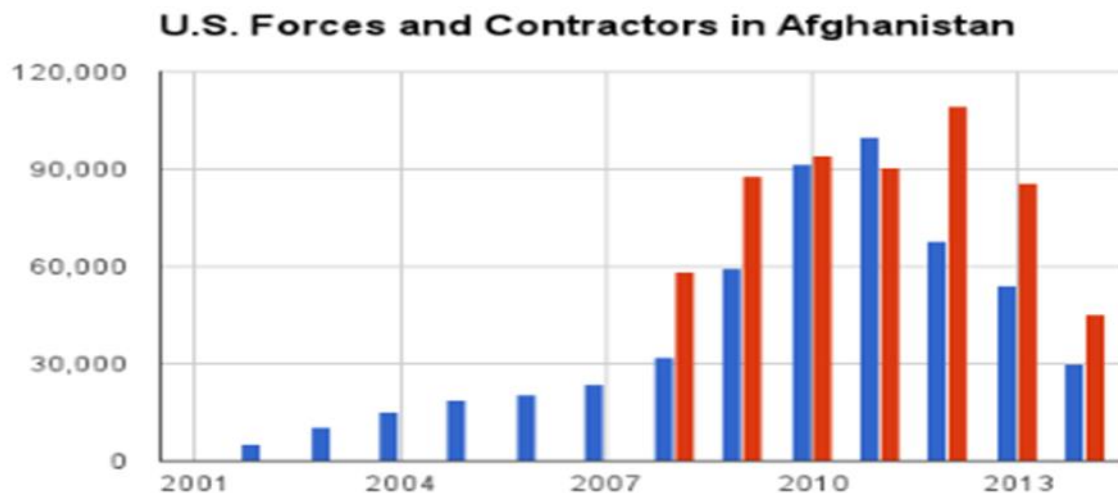
Mikac (2007) nedvojbeno ispravno navodi jedan od najvažnijih događaja i vjerojatno najcrnji datum u novijoj američkoj povijesti – 11. rujna 2001. Taj događaj temeljito je promijenio pristup terorizmu. Bush odustaje od diplomacije i na snagu stupa politika rata protiv terora (Weiner, 2005).

U ratu protiv terorizma privatni vojni sektor dobiti će još važniju ulogu. Dok je, kako smo istaknuli, privatni sektor u Pustinjskoj oluji bio zastupljen u omjeru 1:100 u odnosu na

redovne vojne snage, sada će se taj omjer povećati čak 10 puta te će činiti 10 % sveukupne vojne snage u američkom ratu protiv terora u Iraku i Afganistanu. Umjesto lake i brze pobjede, američka invazija u obje zemlje politički nije bila uspješna i rat se oduljio iznad svih predviđanja američke administracije. S tijekom sukoba, broj privatnih vojnih kompanija će biti zastupljen jednakim ili čak većim brojem od regularnih vojnika. Godine 2003. broj privatnih vojnih kompanija će se udvostručiti – od 38 novih kompanija u 2001. do 79 novih kompanija u 2003. (v. Mikac, 2007).

Sljedeći graf prikazuje nagli porast prisutnosti privatnih kompanija u usporedbi s regularnim američkim trupama u Afganistanu.

Graf 2.

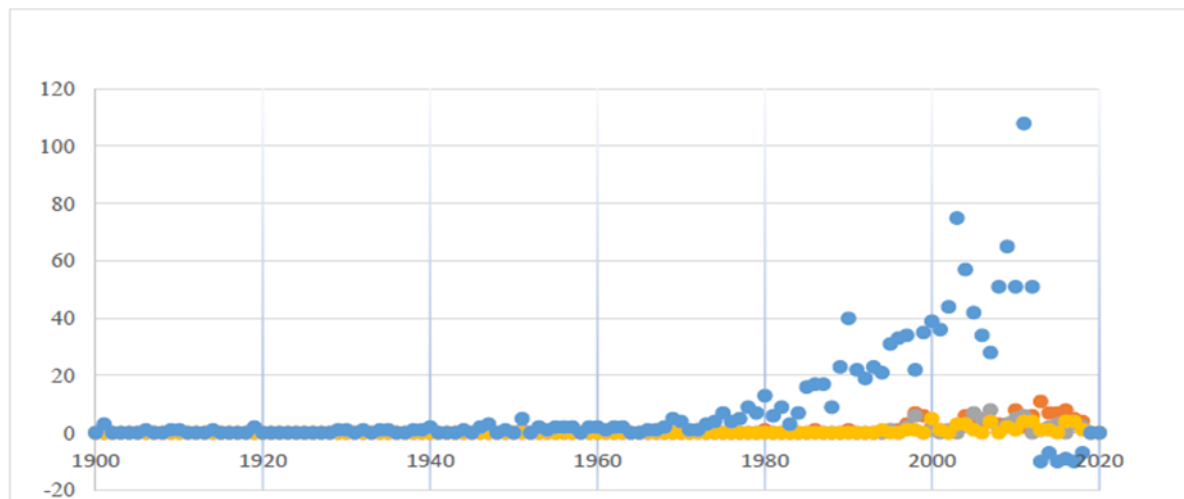

(Preuzeto iz Private Security Monitor)

Rat u Iraku rezultirao je novim priljevom privatnih vojnih kompanija (PVK-ova). Samo 2011. godine osnovano je 120 novih kompanija. U godinama nakon toga došlo je do blagog pada broja kompanija, pri čemu su neke istisnute s tržišta i nestaju zbog zasićenja.

Sljedeći graf prikazuje dinamiku stvaranja novih kompanija, njihovo gašenje i spajanje. Također, iz grafa je vidljivo da uspon doseže svoj vrhunac 2011. godine, nakon čega slijedi pad u broju novo-osnovanih PVK-ova. Plavom bojom označen je ukupan godišnji rast PVK-ova, žutom bojom označeno je spajanje dviju ili više kompanija, dok narančasta boja označava prekid rada privatne kompanije.

Graf 3.

(Preuzeto iz Swed, Burland, 2020)

Premda pomalo paradoksalno, unatoč padu broja novoosnovanih kompanija od 2011. bilježimo sve veću ekspanziju privatnih vojnih kompanija (PVK-ova) u regijama svijeta gdje do tada nisu postojale. Na samom početku 21. stoljeća, 55 % PVK-ova osnovano je u Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji. Izvoz sigurnosnih usluga u privatnom sektoru pokazao se uspješnim, kao i njegovo pravno reguliranje ili nereguliranje. Na koncu, uspjeh je legitimizirao PVK-ove u javnosti i otvorio vrata nadolazećoj industriji i u drugim dijelovima svijeta. Kompanije imaju središta čak u 81 državi svijeta, a najčešće su već navedene SAD i Velika Britanija, kojima se pridružuju Rusija, Kina, Kanada, Francuska, Australija, Novi Zeland itd. (Hesson, 2013)

Rat protiv terorizma ipak nije bio samo rat protiv terorista, već je bio i rat za energente, poglavito naftu koja je bila prethodnica globalizacije, a sprega nafte i politike temelj je globalne moći, smatra Dekanić (2007). Tako je SAD, osiguravajući stabilnost bliskoistočne regije i uvodeći demokraciju u Irak, usput osigurao kontrolu nad više od 50 % svjetskih naftnih zaliha.

Prihodi privatnih vojnih kompanija:

- 1990.: 55,6 milijardi dolara
- 2007.: 138 milijardi dolara
- 2014.: 228 milijardi dolara

(Preuzeto iz online predavanja Amy Eckert: <https://www.youtube.com/watch?v=9->

2.1.1. Tipologija

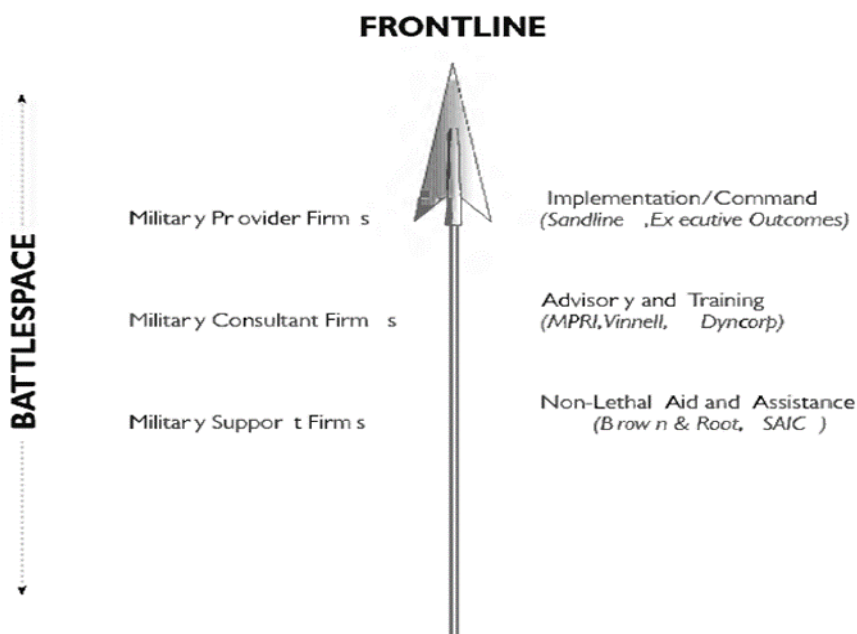
PVK-ovi izvode cijeli spektar borbenih i neborbenih aktivnosti. Pri klasifikaciji je važno imati na umu da pojedina kompanija u jednom sukobu može djelovati vojno ofenzivno, dok u drugom sukobu može pružati samo obavještajnu ili logističku podršku, sudjelovati u obuci i slično. Stoga, prvo ćemo dati opći uvid u aktivnosti PVK-ova, a potom ćemo se usmjeriti na one najrelevantnije za ovaj rad, a to su kompanije Executive Outcomes, Sandline International i Gurkha Security Guards.

Najtemeljnija podjela odnosi se na privatne vojne kompanije i privatne sigurnosne kompanije. Razlika među njima sastoji se u tome što potonje ne sudjeluju u izravnom oružanom sukobu. (Adebajo, 2000:3)

Prema Singeru (2003:91), kao najcitiranijem i najpouzdanijem istraživaču privatnog vojnog sektora, privatne vojne i sigurnosne kompanije moguće je podijeliti prema analogiji „vrha koplja“ od onih koji čine vrh koplja prema onim popratnim aktivnostima na dnu koplja. Dijelimo ih na:

- a) Ofenzivne borbeni aktivnosti
- b) Vojna i sigurnosna savjetovanja
- c) Oružano osiguranje
- d) Vojna potpora

Shema 1.

(Preuzeto iz Singer, 2003:93)

a) Ofenzivne borbene aktivnosti

Ofenzivne borbene aktivnosti na samom terenu često je teško, a možda čak i nemoguće, odvojiti od defenzivnih borbenih aktivnosti. Bez obzira na to, ove dvije aktivnosti vrlo su različite kako pri ugovaranju posla, tako i pri mogućim daljnjim legalnim postupcima. Ofenzivne borbene aktivnosti uključuju trupe postavljene na prvu liniju, organiziranje napada, korištenje suvremenog oružja i strojnica, granatiranje i bombardiranje iz zraka. U ofenzivnu borbu ubrojat ćemo i samo jedan klik kojim netko tisućama kilometara udaljen može napraviti nemjerljivo veću štetu nego onaj tko povlači okidač na prvoj liniji bojišta. (Tonkin, 2011:41) U ovom radu protagonist ofenzivnog rata bit će kompanija Executive Outcomes. Usluge pružanja izravnog i ofenzivnog borbenog djelovanja nudili su i Sandline International u Angoli, NFD i Strategic Consultant International te, dakako, omraženi Blackwater, da nabrojimo samo neke.

b) Vojna i sigurnosna savjetovanja (konzultantske tvrtke)

Konzultantske vojne kompanije ne sudjeluju u izravnim borbenim operacijama, ali čine veći dio njihove pripreme. One nude stratešku, operacijsku i organizacijsku analizu. Prema tome, one posao obavljaju u pozadini, a ne na terenu. Imaju sposobnost reorganizirati

lokalnu vojsku te je strateški rekonfigurirati i taktički prilagoditi terenu. Međutim, klijent ostaje odgovoran za konačan rezultat na terenu. (v. Singer, 2007:95) Iako se konzultantske kompanije ne uključuju izravno u borbe, njihov doprinos može biti jednako velik kao i onih koji djeluju na terenu. (EO web-stranica) Osim strateškog savjetovanja, klijent može zatražiti tehničko održavanje oružja, obavještajne aktivnosti i vojnu obuku od kompanije. Neke kompanije sposobne su ponuditi obavještajne djelatnosti koje uključuju satelitsko i zračno izviđanje te fotografsku interpretaciju i analizu. (Chesterman, 2008:19) U nekim slučajevima angažiraju se privatne kompanije koje provode ispitivanja zarobljenika. Nakon invazije na Irak 2003., američka vlada uposlila je kompaniju CACI u svrhu provođenja ispitivanja u centru za zadržavanje u Iraku, uključujući i zloglasni zatvor Abu Ghraib. (Tonkin, 2011:46) Nakon strašnih optužbi, direktor CIA-e Michael Hayden potvrdio je svjedočeći pred senatom u veljači 2008. da je CIA unatoč tome i dalje nastavila koristiti privatni sektor u svojim tajnim prostorijama za zadržavanje osumnjičenih. Najpoznatije kompanije koje su spremne ponuditi takvu uslugu su Levdan, Vinnell i MPRI. Potrebu za njihovim upošljavanjem najčešće imaju strane u sukobu koje žele restrukturirati svoje borbene i zapovjedne snage te povećati vojnu moć. Budući da kompanije poput MPRI zapošljavaju niz stručnjaka, pa čak i generala s velikim iskustvom, one će to svome klijentu lako omogućiti. (Singer, 2007:96) Ipak, upošljavanje konzultantskih kompanija može imati i vrlo loše posljedice za klijenta. Oslanjajući se u potpunosti na kompaniju i prepuštajući joj donošenje svih važnih odluka, klijent ne razvija vlastite sposobnosti upravljanja te se lako može dovesti u situaciju u kojoj je njegov opstanak u potpunosti ovisan o kompaniji. Posao konzultanta u Sierra Leoneu obavljala je kompanija Sandline International. Premda je vlada od njih zatražila izravno sudjelovanje u borbenim sukobima, Sandline je to odbio. Djelovanje Sandlinea u Sierra Leoneu detaljnije ćemo istražiti u sljedećem poglavlju ovoga rada.

B1) MPRI u Hrvatskoj

Predvođeni osobljem iz samog vrha Pentagona, prije svega vojnim generalima, ali i drugim visokim dužnosnicima, MPRI je dugo vremena bio vodeća kompanija za vojno savjetovanje i vojnu obuku. (Schreier i Caparini, 1996:34) Jake poslovne, kolegijalne i prijateljske veze s trenutnim osobljem Pentagona, Ministarstva obrane i drugih sigurnosno relevantnih instituta, omogućile su MPRI-u veliku prednost pred konkurentima. Najkontroverznija operacija MPRI-a bila je ona na hrvatsko-bosanskom području devedesetih godina prošlog stoljeća. (Avant, 2005: 101-113, Singer, 2003: 125-130, Shearer, 2020:56-63)

Toga rujna 1994., srpske snage kontrolirale su 30 % područja Republike Hrvatske. Vlada RH uposlila je MPRI za savjetovanje i obuku Hrvatske vojske u vođenju i civilno-vojnom upravljanju te općenito demokratizaciji sigurnosnog sektora Republike Hrvatske. Američka vlada podržala je sklapanje tog ugovora i nije vidjela da on na bilo koji način krši uvedeni UN-ov embargo jer operacija nije uključivala strateško vojno planiranje niti uporabu oružja. (Cohen, 1995) Nije prošlo mnogo vremena od dolaska MPRI-a, a hrvatske snage postigle su značajne uspjehe na terenu. Prvog kolovoza 1995. započela je „Operacija Oluja“. Bila je to udžbenička akcija pri kojoj je za samo tjedan dana vraćen cjelokupni teritorij tzv. Srpske Krajine pod kontrolu vojnih snaga Republike Hrvatske. Iako je američka vlada poricala umiješanost MPRI-a u bilo kakve ofenzivne akcije, mnogi službenici UN-a i vojni analitičari smatrali su da zaslugu za ovu spektakularnu vojnu akciju uvelike ima i MPRI.

c) Oružano osiguranje

Osiguranje podrazumijeva fizičku zaštitu osoba ili imovine u području pogođenom oružanim sukobom. Kompanija ArmourGroup tako pruža usluge zaštite većeg broja rudnika i naftnih platformi. (vidi www.amentum.com) Kompanija DynCorp bila je uključena u osiguravanje afganistanskog predsjednika Hamida Karzajija, a iračku infrastrukturu štatile su kompanije poput Vinell, Global Risk i Erinys. (Singer, 2003) Osim toga, kompanije obavljaju i oružani nadzor nad granicama i imigracijsku kontrolu, ili pak mogu funkcionirati kao privatna policija – DynCorp je u ime američke vlade više puta sudjelovao kao privatna policijska snaga u međunarodnim misijama, kako je navedeno na njihovoj službenoj internetskoj stranici www.amentum.com. Za razliku od kompanija koje djeluju ofenzivno i po ugovoru imaju dozvolu za otvaranje vatre, kompanije koje djeluju u ovim uvjetima najčešće imaju dozvolu korištenja oružja isključivo u svrhu samoobrane, zaštite ljudi za koje su zadužene, odnosno zaštite imovine. Naravno, situacija nikada nije tako crno-bijela. Činjenica je kako su kompanije na osiguranju često zadužene da štite infrastrukturu ili osobe koje su od velikog vojnog i strateškog značaja. To znači da zapravo osiguravaju ono što bi druga strana u sukobu opravdano mogla smatrati legitimnom vojnom metom te postoji razumna šansa da bude napadnuta i primorana na otvaranje vatre.

C1) Blackwater u Iraku

Godine 2004. zaposlenici kompanije Blackwater osiguravali su prolaz konvoja u Iraku. Otet i dekapitiran u Fallujahu. Tri godine kasnije, osiguravajući konvoj vozila kroz Bagdad, Blackwater je otvorio vatru, prema svemu sudeći neopravdano, što je rezultiralo smrću ili ozljedama 34 osobe, među kojima su bili žene i djeca. Incident je potresao američku javnost i privukao pozornost globalne javnosti na rad privatnih vojnih kompanija. Iako su zaposlenici kompanije Blackwater osuđeni, a potom pomilovani, kompanija je uspješno nastavila dobivati ugovore od strane američke vlade, samo pod drugim imenom. Primjer kompanije Blackwater dobro prikazuje zamagljenost granica prilikom izvršavanja ugovora. Ono što je trebala biti regularna zaštita konvoja i otvaranje vatre samo u slučaju napada, pretvorilo se u samoinicijativni masakr nad nedužnim civilnim stanovništvom i nezaboravan pokolj u glavnom gradu Iraka. (usp. Tonkin, 2011:50)

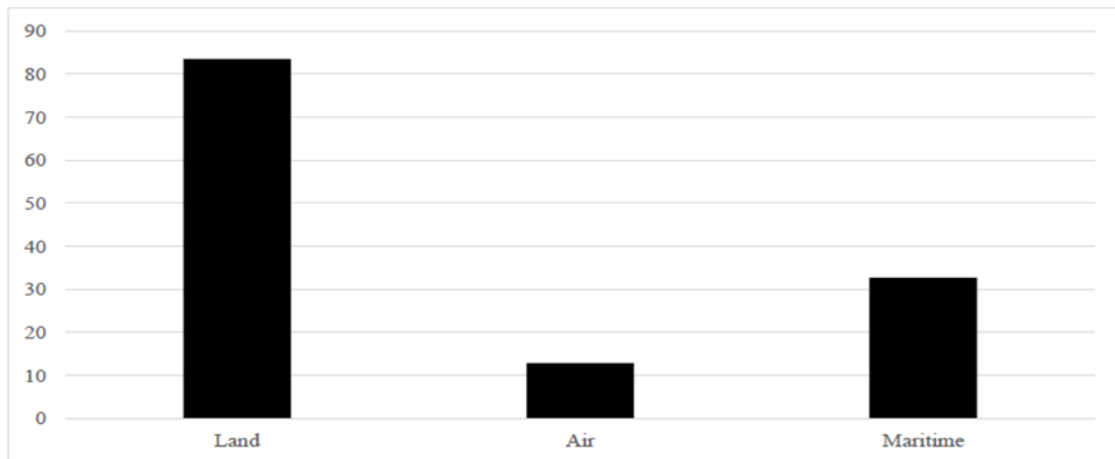
d) Vojna potpora

Vojna potpora podrazumijeva različite logističke poslove u područjima pogođenim ratom. To su, između ostaloga, prijevoz, odjeća, hrana, postavljanje i rastavljanje baza i kampova. Potrebno je deset do dvanaest osoba za potporu svakog američkog ili britanskog vojnika te su za isto najčešće uposlene privatne vojne kompanije (PVK-ovi). (Rimli i Schmeidl, 2007:18) Američka vlada za takve je usluge u periodu od 2003. do 2007. godine u Iraku potrošila 22 milijarde dolara. Ugovori vojne potpore ne podrazumijevaju aktivno korištenje oružja. Naprotiv, njihov zadatak je omogućiti onima koji sudjeluju u borbenim aktivnostima da to čine nesmetano i učinkovito. (Singer, 2003:97-98) Unatoč tome, svatko tko djeluje na bilo koji način u ratom pogođenom području riskira biti doveden u opasnost te se od ovog osoblja zahtijeva da bude vojno i oružano obučeno.

Sljedeću važnu podjelu koju možemo izvršiti prema načinu na koji je PVK spreman izvršiti operaciju. PVK-ovi su ti koji diktiraju svoja pravna ograničenja i tipove intervencija u sukobu u kojima su spremni sudjelovati. Zahtjev klijenta i sama situacija odredit će koji tip intervencije je potreban klijentu te koja ga kompanija može uspješno izvršiti. Prema tome, od 2011. do danas možemo uočiti sve veću specijalizaciju PVK-ova za određene tipove intervencija. Za svrhe ovog rada bit će dovoljno navesti tri temeljna tipa intervencija: kopnena, zračna i pomorska intervencija. Dakako, postoje i mnogi drugi tipovi specijalizacija

kao što su IT sigurnost, logistika, prevođenje, obuka i slično. Ipak, sve potonje namijenjene su uglavnom potpori triju temeljnih intervencija. Iz Grafa 4. evidentno je da kopnene intervencije prevladavaju, te ih spremno nudi 83 % privatnih kompanija. Zračnu potporu spremno je ponuditi 12 % kompanija, dok pomorsku uslugu nudi 32 % kompanija. Naravno, kompanija može nuditi kombinaciju dviju ili svih triju usluga.

Graf 4.

(Preuzeto iz Swed, Burland, 2020)

Nešto detaljniju klasifikaciju ponudio je Duraković (2011:45) prema kojem sve privatne vojne i sigurnosne kompanije možemo podijeliti na:

1. Ofenzivne borbene operacije – PMC
2. Usluge sigurnosti naoružanih kompanija u nestabilnim državama prema privatnim klijentima – PSC
3. Usluge sigurnosti naoružanih kompanija u nestabilnim državama prema javnim i međunarodnim klijentima, uključujući provođenje zakona i policijske operacije – PMC
4. Humanitarna zaštita, operacije i podrška – PMC/PSC
5. Vojno-obavještajne aktivnosti i savjetodavna funkcija – PMC
6. Razminiranje – PSC
7. Vojna i policijska obuka – PMC/PSC
8. Logistika i snabdijevanje u vojnim operacijama – PSC
9. Talačke situacije kao savjetnici i operacije spašavanja – PMC/PSC

2.1.2. Prednosti privatnih vojnih kompanija nad regularnim vojskama

Opravdano je pitati se zašto bi vladari koji vladaju suverenom državom zapošljavali privatne vojske na svom ili tuđem teritoriju radije nego vlastite vojne trupe. Iako je za potrebe ovog rada i sukoba u Sierra Leoneu najkorisnije razmotriti upošljavanje PVK-ova od strane države, valja napomenuti da nisu samo legitimni državni entiteti oni koji su sklapali ugovore s PVK-ovima. To su također i narko bande poput FARC-a, različitih pobunjeničkih strana i Al-Qaedinih afilijacija. Očigledno se korištenjem PVK-ova ostvaruje neka prednost koju nije moguće ostvariti korištenjem regularne vojske. Prije svega, popularno je koristiti privatnu vojsku u humanitarnim intervencijama. Humanitarne intervencije otvaraju mnoga moralna pitanja, od kojih smo neka spomenuli u prethodnom poglavlju, a koja nude nove mogućnosti i daju svojevrsan legitimitet PVK-ova. Naime, stanovnici bilo koje države (koji tipično u većoj mjeri sudjeluju u humanitarnim intervencijama) vrlo su osjetljivi na gubitke ljudi iz vlastitih redova u takvim sukobima i često se protive slanju vlastitih trupa, što detaljno opisuje Peters (2021). Prema tome, pokušaj korištenja vlastitih trupa može dovesti do političke inercije i, ako ne onemogućiti, onda zasigurno prolongirati vrijeme potrebno za uporabu sile i ulazak u neki sukob. Takva politička inercija i nespremnost zapadnih vlada da interveniraju dovele su do najcrnjeg scenarija u Ruandi i Sudanskom Darfuru. Nakon kratke obustave vatre, danas za vrijeme pisanja ovoga rada, situacija u Sudanu ponovno je prerasla u oružani sukob čije bi posljedice ponovno mogle biti nesagledive. Singer (2004) smatra da neki kritičari upotrebe PVK-ova u ovakvim slučajevima smatraju da nije točno da državnici ne mogu donijeti odluku o vojnoj intervenciji jer nemaju podršku, već se boje donijeti tako tešku političku odluku jer smatraju da će naštetiti njihovim karijerama.

Ipak, u ovom radu tvrdimo da bi odluka o upošljavanju PVK-ova u slučajevima kao što su Ruanda ili Darfur barem trebala biti razmotrena. Iz kompanije Executive Outcomes dali su procjenu da bi intervencija u trajanju od 6 mjeseci na početku genocida u Ruandi koštala 600.000 dolara dnevno. S druge strane, intervencija UN-a stajala je 3 milijuna dolara dnevno i dogodila se prekasno. (ibid., 185-186) Ovim argumentom ne želimo isticati isključivo povoljniju cijenu usluga privatne vojske, već uzeti u obzir i vrijeme i mogućnost uspjeha rješavanja konflikta, u ovom slučaju sprječavanja genocida. Štoviše, Singer (2005) smatra kako općeprihvaćena činjenica o tome da su PVK-ovi jeftiniji od regularnih vojski je mit. Ipak, njihove su usluge mnogo brže, fleksibilnije pa time i efikasnije. Tako mnogi vide PVK-ove kao rješenje za borbu protiv somalijskih pirata (Isenberg, 2010:411). Privatne vojske

moгу obavljati policijske poslove nadzora otvorenog mora, ali mogu i štiti posadu svakog pojedinog broda, ovisno o ugovoru. Daljnja prednost je i kvaliteta: često je riječ o vojnim veteranima s mnogo iskustva na koje se i Ujedinjeni narodi mogu osloniti u humanitarnim intervencijama (Howe, 1998:307). Najžešći kritičari uporabe PVK-ova tvrde da kompanije pri djelovanju imaju kroničan manjak odgovornosti. Sklansky (1998) misli upravo suprotno. Tvrdi kako, za razliku od regularne vojske, privatne kompanije odgovaraju zahtjevima tržišta. Dickinson (2005) ide i korak dalje te smatra da odgovornost vojnog djelovanja prema međunarodnom pravu može biti povećana češćim upošljavanjem privatnika. Nakon kratke rasprave o prednostima PVK-ova, okrenimo se njihovim nedostacima.

2.1.3. Nedostaci uporabe privatnih vojnih kompanija

Nedvojbeno smo utvrdili u prethodnom poglavlju da privatne vojne kompanije mogu intervenirati brže i fleksibilnije. No, s druge strane, nisu sposobne same riješiti sukobe, pogotovo onda kada je potrebna ponovna izgradnja države s duboko ukorijenjenim socijalnim problemima. Dakle, iako smatramo da bi intervencija privatnih vojnih kompanija u Ruandi i Darfuru bila korisna, ona ipak ne bi bila dovoljna. Dakle, tvrdimo da je uporaba privatnih vojnih kompanija ograničena. Dok u nekim intervencijama mogu djelovati same, u slučaju humanitarnih intervencija to nije moguće, kako smatra Kotarski (2010).

I dok je to vrlo blaga kritika privatnih kompanija, okrenimo se ozbiljnijim optužbama. Neke kompanije optužene su za iznimno okrutne zločine. Zloglasan je slučaj Abu Ghraiba u kojemu su više od dvije trećine zaposlenika koji su sudjelovali u zločinu bili kontraktori. (Schooner, 2005:549) Mnogi od tada zagovaraju da istrage i ispitivanja te općenito obavještajne poslove trebaju provoditi vladine snage. (ibid. 55) Prema Fay Reportu, trećina privatnih ispitivača nije prošla nikakvu formalnu obuku za ispitivanje. (ibid. 56) Iako su privatnici u slučaju Abu Ghraiba zasigurno krivi, ništa bolje nisu se pokazale ni redovne vojne snage, kao ni vladine snage zadužene za nadzor zatvora. (Peters, 2021:8) CACI International, kompanija koja bila zadužena za provođenje ispitivanja u zatvoru, nije obavila istragu o prijašnjem djelovanju ljudi kojima je povjerila posao ispitivača. Istovremeno, ni SAD nije imao adekvatne ljude koji će vršiti nadzor njihova rada. (ibid., 51) Zbroje li se svi propusti obiju strana, slučaj Abu Ghraiba ne bi trebao biti iznenađenje, već pitanje vremena. Stoga ni ne čudi činjenica da ne manjka prigovora na račun odgovornosti i demokratske kontrole djelovanja privatnih vojnih kompanija.

Drugi najslavniji ili najneslavniji slučaj pripada zaposlenicima kompanije Blackwater koji su 2007. godine u zaštiti konvoja koristili preveliku silu i ubili 14 iračkih civila, uključujući žene i djecu. Godine 2015. su za počinjena djela osuđeni na 30 godina zatvora. U prosincu 2020. predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Donald Trump ih je pomilovao. (Peters, 2016)

Daljnja gnjusna optužba ide na račun kompanije DynCorp i njihovog djelovanja u Bosni devedesetih godina prošlog stoljeća. Optuženi su za trgovinu i seksualno iskorištavanje žena, od kojih su neke bile djevojčice od 11 godina. (Maffai, 2009) Za zločine nikada nikome nije suđeno, a “zviždači” su otpušteni iz kompanije. (Pattison, 2008:143)

Na temelju danih primjera možemo zaključiti da unatoč prednostima koje ove kompanije nude, definitivno je potrebno raditi na ključnim nedostacima kako unutar kompanija, tako i u političkoj regulaciji. Odgovornost, transparentnost, provjera zaposlenika i brzo privođenje prekršitelja glavne su pretpostavke koje bi trebale biti temeljne u radu svake privatne vojne kompanije.

2.2. Teorija pravednog rata

Teorija pravednog rata najznačajnija je teorija koja se bavi moralnim pitanjima vezanima uz rat. U prvom dijelu ovog rada kratko smo se osvrnuli na tradiciju pravednog rata i govorili o sporazumima i aktima koji reguliraju određene aspekte ratovanja, poput Ženevske ili Haške konvencije. U ovom dijelu rada posvetit ćemo se teoriji pravednog rata koja se bavi filozofskim i moralnim opravdanjem rata. (Moseley, 2009) Pod teorijom pravednog rata podrazumijevamo moralnu raspravu i opravdanost propozicija vezanih uz rat, dok se tradicija odnosi na instrumente i institucije koje reguliraju način ratovanja. Cilj teoretičara pravednog rata jest da njihove propozicije postanu temelj međunarodnih konvencija. (Buzar, 2020) Teorija pravednog rata nalazi se između pacifizma koji negira opravdanost svih ratova s jedne strane i amoralnog realizma koji smatra da su svi ratovi moralno neutralni. (usp. Fotion, 2000:21)

Teoriju pravednog rata možemo ugrubo podijeliti na tri dijela. Prvi dio, koji se u literaturi naziva *Ius ad bellum*, odnosi se na uvjete pravednog ulaska u rat. Ova teorija tradicionalno se odnosi na političko vodstvo koje odlučuje o ulasku u sukob. Međutim, u ovom radu analizirat ćemo *Ius ad bellum* u kontekstu ulaska privatne vojne kompanije u sukob. Drugi dio, *Jus in*

bello, odnosi se na pitanje moralnog vođenja rata nakon što je isti započeo, uključujući političko i civilno vodstvo te vojnike na terenu tijekom sukoba. Posljednji dio, *Ius post bellum*, odnosi se na faze rata nakon njegovog završetka, uključujući mirovne sporazume i aktere poput UN-ovih mirovnih snaga.

Autori često nude malo različite podjele pravila s manjim odstupanjima. U ovom radu koristit ćemo podjelu koju navodi Buzar (2020), a koja se temelji na Orendu (2005).

2.2.1. *Jus ad bellum*

A1) Pravedan uzrok

Pravedan ulazak u rat smatra se legitimnim kada postoji pravedan uzrok. Neki od mogućih pravednih uzroka uključuju samoobranu, zaštitu ljudskih prava, zaštitu od agresije itd.

Važno je napomenuti da ne postoji jedna općeprihvaćena definicija što točno čini pravedan uzrok za ulazak u rat. Međutim, neke stvari su jasne: svaka država ima pravo na vođenje obrambenog rata, što upućuje i Povelja Ujedinjenih naroda. Prema međunarodnom pravu, to pravo odnosi se i na obranu vlastitih saveznika. (Guthrie, 2010:14) Primjer možemo vidjeti u zajedničkom ratu autoriziranom od strane Vijeća sigurnosti protiv Sadama Husseina 1990. Pitanje humanitarne intervencije nešto je problematičnije jer krši jedan od glavnih principa Povelje Ujedinjenih naroda koji zabranjuje intervenciju država u unutarnju politiku suverenih država. Većina se uglavnom slaže da nedjelovanje u Ruandi dovelo do najtežih zločina počinjenih u drugoj polovici 20. stoljeća. Ono što čini pravedni uzrok najproblematičnijim, pogotovo u modernim ratovima, jest to što obje strane, često s nedemokratskim vođama, nude više ili manje uvjerljive razloge svom stanovništvu za ulazak u rat i uvjeravaju ih da je pravda na njihovoj strani. Na primjer, Putin je u veljači 2022. godine, nakon što je već anektirao Krim, pokrenuo invaziju na druge dijelove Ukrajine s ciljem zauzimanja kontrole nad cijelim ukrajinskim teritorijem pod izlikom oslobađanja ukrajinskog naroda i provođenja denacifikacije. Dok je teško prevariti slobodne demokratske zemlje u kojima barem dio medija djeluje slobodno, to je relativno lako u autoritarnim režimima s isključivo državnim medijima. Drugi problematičan uzrok ulaska u rat je ulazak iz preventivnih razloga. Najuspješniji preventivni rat je Izraelov napad na arapske saveznike 1967. No, nešto

problematičniji je ulazak Sjedinjenih Američkih Država u Irak i Afganistan. Potrošene su milijarde dolara, milijuni ljudi su raseljeni, a samo nekoliko mjeseci nakon okončanja sukoba u Afganistanu, Talibani ponovno preuzimaju vlast.

A2) Ispravna namjera

Legitimnim ulaskom u rat smatra se samo onaj koji je utemeljen na ispravnim namjerama. Prema tome, pravedan uzrok je nužan, ali ne i dovoljan razlog opravdanosti ulaska u rat.

Ispravna namjera nalaže da ulaskom u rat želimo stvoriti veće blagostanje nego što trenutno postoji. Da bismo procijenili ima li strana koja ulazi u rat ispravnu namjeru, Guthrie (2010) smatra da moramo konceptualno razlikovati namjeru od motiva. U bilo kojoj složenijoj ljudskoj aktivnosti koja uključuje više ljudi pronaći ćemo različite motive: političke motive, motive osobnog dobitka, motive prostog uživanja itd. Ništa drugačiji nisu ni motivi u ratu. Vojna pobjeda, pogotovo ona postignuta predajom protivnika, nosi moralnu obvezu za ono što dolazi nakon vojne pobjede, a to su potencijalna politička nestabilnost, izgradnja i održavanje političke stabilnosti, provedba izbora, poticanje rasta gospodarstva itd. Ispravna namjera nužna je pri ulasku u rat jer bez njezine prisutnosti nije moguće pravedno izaći iz rata, što nas vodi ius post bellum principu. Afganistan i Irak predstavljaju odlične primjere kako briljantna vojna pobjeda uz izostanak ispravne namjere može dovesti do konačnog političkog poraza.

A3) Mjerodavan autoritet i javna objava

Država može legitimno ući u rat isključivo i samo onda kada odluku o ulasku u rat donosi mjerodavan autoritet te ako isti taj autoritet službeno objavi odluku građanima svoje i protivničke države. Osim država, u teoriji pravednog rata ubrojiti ćemo i autorizirane odluke Vijeća sigurnosti kao najvišeg tijela Ujedinjenih naroda.

Ovo pravilo poznato je još od srednjeg vijeka u kojem se nije smatralo legitimnim niti pravednim ratom kojeg bi započeli plaćenici i ljudi koji profitiraju od rata. Radije, pravedno je rat mogao započeti samo onaj tko suvereno vlada na nekom području, bilo pojedinac ili skupina. Do završetka Drugog svjetskog rata, ovo pravilo bilo je prilično jasno jer su države

bile jedini suvereni s dovoljnom moći da ulaze u ratove. Liga naroda pokazala se nedostatnom i neefektivnom u rješavanju kriznih situacija svjetske politike. Potpisivanjem Povelje Ujedinjenih naroda njezinom najvišem tijelu, Vijeću sigurnosti, dana je ovlast da autorizira napad. U praksi do danas ne postoji apsolutni konsenzus o ispravnosti donošenja takve nadležnosti. Budući da pet najvećih sila toga vremena i danas ima pravo veta na bilo koju odluku o autoriziranju napada i upotrebi vojne sile za rješavanje krize u nekoj državi, ovo tijelo uglavnom djeluje vrlo paralizirano i ne može se nositi s glavnim izazovima današnjice, a teško je očekivati da će se to promijeniti u budućnosti. Slučajevi koji potvrđuju sve probleme koje autoriziranje napada od strane ovog tijela nosi su invazija na Sjevernu Koreju 1950. i NATO-ovo bombardiranje zločinačkog Miloševićevog režima kako bi se spriječilo etničko čišćenje albanske manjine u Srbiji i Crnoj Gori. Takva intervencija NATO-a zasigurno ne bi bila odobrena od strane Kine i Rusije te je prema pravilu legitimnog autoriteta bila potpuno nepravedna. No, što ako bi uslijed neinterveniranja uslijedilo etničko čišćenje ili pak genocid kao u Ruandi kada je izostala intervencija? Ne može se poreći da je postojao konsenzus skupine zemalja koja je geopolitički najbliža Kosovu. Unatoč nedostacima, Vijeće sigurnosti i dalje ima važnu ulogu u regulaciji i oblikovanju međunarodne sigurnosne politike.

A4) Posljednje sredstvo

Država legitimno ulazi u rat isključivo onda kada rat preostaje kao jedino sredstvo u rješavanju sukoba interesa među državama i kada su sve druge metode mirnog rješavanja iscrpljene (diplomacija, sankcije itd.).

U jednadžbu svakako moramo uračunati i vrijeme. Naime, onaj tko ulazi u rat katkada jednostavno nema vremena čekati još godinu dana kako bi se iscrpile sve druge metode prije ulaska u oružani sukob. Dakle, vrijeme nije zanemariv faktor. Primjerice, Koalicija Ujedinjenih naroda nije mogla čekati 6 mjeseci i za to vrijeme iscrpljivati sve propagandne načine kojima mogu utjecati na javno mnijenje u Iraku. Iračke snage bile su već duboko u Kuvajtu, a autorizacija napada od strane UN-a bila je, ne posljednje sredstvo koje se moglo koristiti, ali najbolje sredstvo koje je bilo nužno koristiti u tom trenutku. Rano vojno djelovanje u ovom slučaju može biti u skladu i s drugim pravilima ulaska u rat jer može spriječiti veću štetu koja bi nastala kasnijim interveniranjem, osobito kada postoji razumna vjera u vojni uspjeh, kao što je stajalo u intervenciji u Kuvajtu.

A5) Razumna vjera u uspjeh

Država legitimno ulazi u rat onda kada opravdano može očekivati uspjeh u sukobu. Ukoliko uspjeh, odnosno pobjeda u ratu, nije prvotni i jedini cilj ulaska u sukob, onda ulazak u taj sukob ne može biti legitiman. Princip razumne nade u uspjeh bit će jedan od najvažnijih faktora u formulaciji hipoteze ovoga rada kada ga primijenimo na ciljeve različitih aktera u sukobu u Sierra Leoneu.

Ono što može biti označeno uspjehom za vladara koji pokreće rat nije uvijek i ono što bi narod označio kao uspjeh. Vladar je odgovoran za dobrobit svog naroda. Tako, primjerice, nije pravedno da nepotrebno produljuje rat koji je moguće okončati ukoliko posljedice nastavka sukoba neće donijeti veće dobro nego šteta koja će za to vrijeme nastati. No, tako postavljena teorija je preširoka i može se promatrati na razne načine. Ako neka zemlja nema velikih šansi za uspjeh, moguće je tvrditi da otporom jača svoj moral i nacionalni identitet. Upravo na taj način je Finska dočekala Sovjetski savez 1939. – 1940., iako nije imala realne šanse za vojnu premoć. Dakle, preostaje nam definirati što je to uspjeh za neku zemlju. Ono što je uspjeh u jednoj situaciji za jednu državu, ne mora u drugoj situaciji biti za drugu državu. Ne ulazeći u daljnju raspravu što je to uspjeh, ostat ćemo na tome da kažemo kako narod zajedno s vladarom u danju situaciji određuje što u danom kontekstu, mjestu i vremenu za njih znači uspjeh i kako ga postići. Za razliku od finskog stava pred Sovjetima, nacisti u nekim zemljama nisu naišli na otpor, i to ne znači da uvjet proporcionalnosti nije zadovoljen. Smatramo da on ne može biti objektivna i jednako se odnositi na sve strane u svakom sukobu. To je s jedne strane njegova fleksibilnost, ali i slabost u slučaju kada iz njega želimo izvući esenciju pri kreiranju međunarodnog prava o ratu.

A6) Proporcionalnost

Država legitimno ulazi u rat samo i isključivo onda kada je dobro koje se ratom želi ostvariti proporcionalno ili veće od zla koje se ratom želi prevenirati. Posljednji *ius ad bellum* princip odnosi se na ljudske žrtve, ali i na ekološke posljedice te gospodarska i kulturna razaranja (usp. Buzar 2020:87-88).

Biti na pravednoj strani je nužan, ali ne i dovoljan razlog za uzimanje oružja u ruke i ubijanje ljudi. Iako je uzrok ulaska u rat pravedan, važno je razmotriti postoji li ispravna namjera da se

ratom postigne više dobra nego štete. Sovjetska intervencija u Mađarskoj 1956. i Čehoslovačkoj 1968. bila je nelegitimna i stvorila je uvjete za intervenciju Zapada, ali koji bi rezultat ono polučilo? Prema svemu sudeći, Treći svjetski rat. Ništa bolja situacija nije niti trenutno na istoku Europe. Iako NATO-ova koalicija financira ukrajinske snage novcem i naoružanjem, svi su uglavnom složni da vojna intervencija Zapada ne bi bila opravdana jer bi nuklearni rat bio pitanje vremena. Prema tome, ispravna namjera nalaže da rezultat rata bude veće dobro nego što je bilo prije ulaska.

2.2.2. *Jus in bello*

B1) Diskriminacija

Legitiman rat moguć je samo kada se pravi razlika između boraca i neboraca, odnosno civila. Stanovništvo koje nije izravno uključeno u sukob ne smije biti meta napada neprijateljske vojske. Kada govorimo o moralu, govorimo i o namjerama, pa stoga kolateralne civilne žrtve nećemo ubrojiti u ovu kategoriju. Nevini ljudi ne smiju biti namjerno napadnuti. Nevini ljudi u ovom kontekstu su oni koji nam ne nanose nikakvu štetu, bez obzira na to jesu li vojnici ili nisu. Međutim, postavlja se pitanje gdje povući granicu između onih koji nanose štetu i onih koji to ne čine te koliko daleko se proteže taj lanac. Jesu li to samo osobe s oružjem u rukama, ili ministri i vladari, ili radnici u tvornicama oružja i streljiva? Kako ćemo vidjeti u posljednjem poglavlju ovog rada, situacija postaje još složenija kada su u sukobu prisutne privatne vojne kompanije, nevladine organizacije i pobunjeničke skupine.

U kontekstu diskriminacije često se spominje britansko bombardiranje Hamburga, posebno u kasnijim godinama rata kada je već bilo jasno da Nacisti nemaju velike šanse. To nediskriminirajuće bombardiranje rezultiralo je desecima tisuća civilnih žrtava. Primorac (2002) u tom kontekstu govori o državnom terorizmu. Također, NATO-vo bombardiranje Srbije 1999. godine također je problematično. Saveznici, predvođeni SAD-om, željeli su minimalizirati vlastite žrtve i istovremeno izvršiti pritisak na Miloševića kako bi promijenio svoju tiransku politiku. Budući da je srbijansko stanovništvo imalo određenu moć da prisili vladara na političke promjene, to se na kraju i dogodilo. Prema teoriji pravednog rata, takva pragmatična strategija donijela je rezultate i ne možemo je apsolutno osporiti kao nepravednu. Važno je napomenuti da smrt nevinih ne smije biti primarni cilj operacije ili čak neizbježan i nužan cilj za postizanje političkog cilja. Pogibija nevinih može predstavljati samo popratnu

štetu. Pravedan rat je onaj u kojem je mogućnost pogibije nevinih uvijek svedena na minimum.

Nadalje, postavlja se pitanje što učiniti ako neprijatelj koristi nedozvoljeno oružje protiv nevinih. Mijenja li to naše moralno stajalište i imamo li tada pravo na upotrebu istog ili sličnog oružja? Odgovor je svakako ne. Dva pogrešna postupka ne čine jedan ispravan, a nevini ljudi i dalje ostaju zaštićeni. Nepravедno je voditi rat protiv njih bez obzira na postupke druge strane.

B2) Proporcionalnost

Legitimno je voditi samo onaj rat u kojem je uporaba sile proporcionalna ciljevima koje rat želi postići. Princip proporcionalnosti povezan je s prethodnim principom diskriminacije jer zabranjuje prekomjernu uporabu sile i uništavanje koje ne pridonosi ostvarenju pobjede, već stvara katastrofu na ljudskom, ekološkom ili drugom području. Kriterij proporcionalnosti u pravednom vođenju rata gotovo je jednako strukturiran kao i kriterij koji se odnosi na pravedan ulazak u rat. Vrlo je teško u danom trenutku odrediti što je proporcionalno i u ulasku i pri vođenju rata, budući da učinci ratnih djelovanja gotovo nikada ne mogu biti unaprijed predviđeni. Unatoč nemogućnosti preciznog predviđanja, pravilo proporcionalnosti nije irelevantno niti ga treba odbaciti. Sličnu nepredvidivost primijetili smo i kod pravila diskriminacije, gdje nikada ne možemo predvidjeti kolika će biti popratna šteta. Posebno je problematično to u ratu u Afganistanu ili Iraku, gdje „vojnici“ izgledaju isto kao civili i skrivaju se u civilnim objektima, koristeći nevine kao određenu vrstu štita. Tijekom aneksije Krima 2015. godine primijećeni su „little green men“, kako ih nazivaju. Iz svih pokazatelja, radi se o privatnoj ruskoj vojnoj kompaniji Wagner koja djeluje uz redovne ruske snage i predstavlja jednu od najmoćnijih ruskih poluga moći na terenu. Dakle, nije riječ samo o pobunjenicima s Bliskog istoka, već i o privatnim vojnim kompanijama koje koriste polu-civilna ili neoznačena odijela.

Važno je voditi rat uzimajući u obzir proporcionalnost jer je cilj konflikta ostaviti neki teritorij u boljem stanju nego što je bio. Da bi se to postiglo, moraju biti osigurani uvjeti za izgradnju društva, a ne posijano sjeme osjećaja poniženja kod poraženih, koji u budućnosti ne vide izgradnju mira, već traže osvetu.

B3) Usklađenost s međunarodnim pravnim normama i zabrana oružja

Država legitimno vodi rat samo ako poštuje međunarodne pravne norme koje zabranjuju određeno oružje, primjerice biološko i kemijsko naoružanje. Iako nuklearno naoružanje nije zabranjeno međunarodnim pravom, s moralnog stajališta nije legitimna njegova uporaba u skladu s principima diskriminacije i proporcionalnosti.

B4) Dobrohotan tretman ratnih zarobljenika

Kada su borci neprijateljske strane zarobljeni ili su se dobrovoljno predali, oni više nisu opasni i treba ih tretirati kao neborce. Na zatvorenike je zabranjeno nasilje bilo koje vrste: silovanje, gladovanje, premlaćivanje i slično.

B5) Suzdržavanje od zločina protiv čovječnosti ili zala po sebi

Nije legitimno voditi rat koji dopušta genocid, kulturni genocid, etničko čišćenje, silovanje itd. Takvi zločini smatraju se zločinima protiv čovječnosti.

B6) Suzdržavanje od odmazde

Ukoliko neprijateljska strana krši principe teorije pravednog ratovanja, država i dalje nema legitimitet kršiti iste principe. Kršenje tada vodi samo do daljnje eskalacije sukoba i sve većih i težih zločina. (v. Buzar, 2020:88-89)

2.2.3. *Jus post bellum*

C1) Proporcionalnost i javnost

Pravedan završetak rata je onaj koji završava mirovnim sporazumom koji je razuman i javno proglašen. Pravilo funkcionira u službi izbjegavanja situacije u kojoj bi se u gubitnika budila gorčina jer bi bio prisiljen na bezuvjetnu predaju te podvrgnut sankcijama. Takvo rješenje sukoba stvara otvoren prostor za buduća neprijateljstva.

C2) Potvrda i obrana prava

Rat je okončan pravedno onda kada se potvrde i obrane prava čije je kršenje prvotno dovelo do rata. Ukoliko ljudska prava onih zbog kojih je rat vođen nisu obranjena, smatra se da je neuspješan.

C3) Diskriminacija

Rat će završiti pravedno onda kada pobjednička strana napravi razliku između političkih i vojnih vođa, vojnika i civilnog stanovništva. Budući da gubitnik u ratu uglavnom mora pristati na određene sankcije, smatra se pravednim da iz njih u što većoj mjeri i onoliko koliko je to moguće budu izuzeti civili. Naravno, svaka socioekonomska sankcija prvotno će, nažalost, pogoditi one najranjivije. Ipak, smatra se pravednim učiniti sve da se to izbjegne u što je većoj mjeri.

C4) Kazna

Pravedan je onaj rat pri čijem okončanju se strani koja je kršila principe teorije pravednog ratovanja sudi za počinjene zločine. Vojskama obje strane potrebno je suditi ukoliko se ustanovi da su počinjeni zločini tijekom sukoba.

C5) Odšteta

Legitimno okončanje rata je ono pri kojem se gubitničkoj strani nameće razumna financijska odšteta. Ona mora biti u skladu s mogućnostima isplate te ne smije voditi u totalni kolaps gospodarstva jer će to proizvesti nove sukobe.

C6) Pravedno je ono okončanje sukoba čiji je cilj ponovna izgradnja društva i izgradnja institucija, prije svega policije i sudstva, ali istovremeno zahtijeva i demilitarizaciju i razoružanje njezinog stanovništva. Ovaj princip je najkontroverzniji i premda je u teoriji logičan i opravdan, u stvarnosti je izuzetno zahtjevan.

Naposljetku, možemo se pitati ima li teorija pravednoga rata pokrića u stvarnome svijetu? Michael Walzer, najprominentniji suvremeni teoretičar moralnosti u ratu, smatra da je

odgovor na to pitanje pozitivan. Iako smatra da moralna opravdanost nije jedini ni najvažniji faktor u sukobu, također tvrdi da je najveći uspjeh teorije taj da je danas pravednost postala jedan od uvjeta koje vojne strategije moraju ispuniti da bi djelovale (Walzer, 2002:12). U prilog tome govori činjenica da većina političara u svijetu koristi jezik morala pri ulasku ili djelovanju u sukobu. Prema Buzaru (2020), iako je točno da većina članova suvremenog društva prepoznaje uvjete teorije pravednoga rata kao valjane uvjete kojima bi se vodili ratovi, vođe i njihove vojske jednostavno koriste taj jezik kako bi sakrili prave razloge zbog kojih vode ratove. Najpoznatiji primjer korištenja takvog jezika je obraćanje Busha mlađeg američkom narodu i objava rata protiv terora koja je uključivala invaziju na Irak. U podlozi su, dakako, stajale obavještajno upitne informacije o iračkom posjedovanju oružja za masovno uništenje. U konačnici, nikakvo oružje sličnog kalibra niti dometa nije pronađeno. Bush je ipak uspješno riječima morala uvjerio znatan dio američkog naroda u moralnu opravdanost takve invazije. Walzer nadalje smatra da je navedeni oblik dvoličnosti u riječima i djelima gori od onoga makijavelističkog tipa. Smatra da je potonjeg lakše opravdati utoliko što su se za suverene moćnike makijavelističkog doba borile plaćeničke vojske, dok danas za državne vojske i nacionalne interese ratuju redovne vojske. Nadalje, Walzer govori o dvije kategorije ljudi koje trebaju biti zadovoljene da bi rat bio vođen ispravno i s opravdanim razlozima. Prvoj kategoriji pripadaju stanovnici države koja vodi rat. Kada ne bi bilo njih, ne bi postojala ni potreba za moralnim opravdanjem rata. Drugoj kategoriji pripadaju vojnici te iste države koji prihvaćaju teoriju pravednoga rata jer bi većina uvijek radije izabrala put profesionalnog vojnika nego sudjelovala u besmislenom masakru. U prilog tome možemo navesti posramljenost i društvenu stigmatiziranost američkih vojnika koji su se vratili iz vijetnamskoga rata. Obje kategorije ljudi koje Walzer navodi, i civilno stanovništvo i vojnici, bili su barem u nekoj mjeri svjesni neopravdanosti ulaska i djelovanja u tom ratu. Slučaj My Lai masakra odjeknuo je svijetom i nitko nije htio opravdavati takve čine.

Navedenim dvjema kategorijama Walzer (2002:10) dodaje još jednu važnu kategoriju, a to je stanovništvo države protiv koje se rat vodi. Smatra da nema pravednog okončanja rata (jus post bellum) ukoliko se stvori antagonizam među lokalnim stanovništvom. Dakako, on će postojati u nekoj mjeri, ali ta mjera treba biti što je manja moguća. Jedini način za postizanje niske mjere antagonizma je upravo ratovanje prema načelima teorije pravednoga rata. Prema tome, pravila postupanja prema prve dvije kategorije uvjet su mogućnosti ostvarenja uspjeha prema trećoj kategoriji ljudi koju spominje Walzer. Ako je cilj rata postići pravedan politički cilj, onda je nužno koristiti pravedno ratovanje jer se politički ciljevi i nacionalni interesi neće

postići ne vodi li se rat iz pravednih i ispravnih razloga. Walzer će konačno trima kategorijama dodati i još jednu, a to su mediji. Za razliku od nekih prošlih vremena, u uvjetima masovnih i slobodnih medija (barem u nekim dijelovima svijeta), onaj tko pokreće rat primoran je opravdavati ga. Walzer ovdje ne misli samo da političari trebaju koristiti jezik moralnosti, nego zaista i voditi pravedan rat. Ukoliko to nije slučaj već se sve temelji na jezičnim igrama, onda teorija pravednoga rata nema nikakvog smisla. Buzar (2020) navodi da, premda je teorija pravednoga rata uzela zamaha na akademskoj razini, ipak je vrlo teško reći da ona ima snažno uporište u stvarnome svijetu. Primjer je dovoljno potražiti u nekoliko stotina kilometara udaljenoj Ukrajini gdje ruska agresija ne jenjava.

Vladimir Putin je u veljači 2022. pokrenuo invaziju na tuđi teritorij bez ikakvih pravednih razloga. Ono što navodi je pokretanje denacifikacije ukrajinskog stanovništva. Početi rat prešao je u sukob besciljnog razaranja u kojemu se ne poštuje ni vlastito rusko stanovništvo, a još manje ukrajinsko. Radi toga, slijedeći teoriju Walzera, okončanje rata i mirovni put, koji se u ovome trenutku ne nazire, bit će izuzetno težak. Antagonizam Ukrajinaca prema Rusima trajat će generacijama, a ruski vanjskopolitički interesi gotovo sigurno neće biti zadovoljeni. Prema tome, primjenjujući teoriju pravednoga rata na sukob u Ukrajini, možemo reći da je to nemoralno neopravdano započet rat koji se vodi nemoralnim sredstvima, a nacionalni interes koji se htio postići gotovo sigurno će propasti.

Štoviše, Ukrajina je krhka zemlja koja ovisi o stranoj pomoći; posrijedi su proxy ratovi u kojima Zapad naoružava Ukrajinu te se ne može isključiti daljnje prelijevanje konflikta. Nažalost, to bi vodilo u Treći svjetski rat. U trenutku kada je Ukrajina neopravdano napadnuta, zemlje Središnje Azije postale su svjesne da nikakvo opravdanje neće biti potrebno ni da se njih ugrozi. Iako teorija pravednog rata nema uporišta u ruskoj invaziji, osim možda jezičnih igara Vladimira Putina, ono što možemo utvrditi je kako neispravno vođen i neopravdan ulazak u rat otežavaju njegovo okončanje i lako dovode do daljnje eskalacije konflikta. Uz to, ono zasigurno produljuje trajanje sukoba. Mirovni sporazum na ukrajinskom bojištu se ne nazire te je za očekivati da će sukob trajati, većim ili manjim intenzitetom, još godinama koje su pred nama.

3. Građanski rat u Sierra Leoneu – pregled sukoba

Da bismo se približili moralnoj problematici djelovanja PVK-ova u građanskom ratu u Sierra Leoneu, prvi zadatak nam je razmotriti tijek sukoba. Opisat ćemo motive različitih aktera uključenih u sukob, kao i aktera koji u njemu sudjeluju samo posredno. Koncentrirat ćemo se na analizu samo jednog sukoba kako bismo izbjegli anegdotalnu argumentaciju kojoj su skloni autori koji se bave moralom u kontekstu djelovanja PVK-ova.

Jednoznačno odrediti uzrok sukoba u građanskom ratu u Sierra Leoneu je nezahvalno i teško. Razlog tomu je kompleksnost uvjeta u kojima on nastaje. Glavne uvjete možemo podijeliti na ekonomske i socijalne, političke i sigurnosne te posljednje i kako ćemo vidjeti, vjerojatno najvažnije – borbu za kontrolu nad prirodnim bogatstvima. Radije nego govoriti o uzrocima, u slučaju Sierra Leonea korisnije je govoriti o uvjetima sukoba. Uvjeti nisu samo stvorili plodno tlo za početak građanskog rata, već su stvorili tlo za sukob koji je teško završiti. U kontekstu navedenih uvjeta Ducasse-Rogier (2004) navodi tri temeljna čimbenika, a to su slaba država, dijamanti i regionalna politika.

3.1. Sjeme sukoba

Sierra Leone nalazi se u Zapadnoj Africi i graniči s Gvinejom na sjeveru i istoku te Liberijom na jugu. Na zapadu zemlje nalazi se Atlantski ocean. Površinom se prostire na 27.925 kvadratnih metara, od čega većinu čini džungla. Sierra Leone ugrubo etnički možemo podijeliti na dvije grupe, Mende koji žive na jugu, i Temne koji nastanjuju sjever zemlje. Tradicionalno, obje etničke skupine imaju i podskupine koje nazivaju „lovcima“ (Hunters). U skupini Mende oni se nazivaju Kamajorima (v. Alfred, 1999).

Glavni grad je Freetown i nalazi se na zapadnoj obali zemlje. Osnovan je 1787. godine u čast oslobođenim robovima i borcima koji su se borili protiv Britanskog Carstva.

Sierra Leone stekla je neovisnost od Velike Britanije 1961., a budućnost ove male zemlje tada je izgledala sjajno. Sierra Leone bila je primjer mirne koegzistencije različitih etničkih grupa te su bili stečeni uvjeti za demokratizaciju društva. Bila je to jedina zapadnoafrička država sa

sveučilištem priznatim u svijetu. Nažalost, ta sjajna budućnost koja se u jednom trenutku nazirala nikada neće zasjati punim sjajem (Harris, 2014).

Nakon neovisnosti 14. travnja 1961., krhkom demokracijom vladao je Siaka Stevens po sustavu koji je naslijeđen od britanskog kolonijalizma (Avant 2005, 82-83). Stevens je prvotno svrgnut s vlasti državnim udarom 1967., da bi protudržavnim udarom bio vraćen na vlast godinu dana kasnije. Godine 1978. uveo je jednostranačje i na vlasti ostao sve do 1985. Uslijedilo je propadanje RSLMD-a. Stevens je raspustio velik broj vojnika i potpuno se oslanjao na State Security Department – koje mu je služilo za njegovu osobnu zaštitu i za provođenje političkih ciljeva. Zanemarivanje RSLMF-a za posljedicu je imalo da je od 13 tisuća vojnika, koliko ih je nekada brojala, do početka građanskog rata 1991. ostalo tek 3 tisuće slabo obučanih ljudi. Osim problema s vojskom, 1970-ih i 1980-ih uslijedio je pad cijena dijamanta na svjetskoj razini s kojim se Stevens nije bio sposoban nositi. Konkurencija iz susjednih zemalja, ilegalno rudarenje i izvoz ruda doveli su do naglog ekonomskog pada.

Keen (2005:212) navodi da su sve naoružane grupe trgovale dijamantima, a najteže i najfrekventnije borbe vodile su se u blizini područja najbogatijih rudnika. Na tijek i dinamiku rata uvelike je utjecao i predsjednik Liberije, Charles Taylor, koji je financirao pobunjenički RUF. Reno (1995) argumentira da dijamanti ipak nisu bili temeljni uzrok sukoba, već je to bilo loše državno upravljanje. Vlada je ljude primorala na težak rad od kojeg su se oni bogatili, dok su ljudi živjeli u teškom siromaštvu. Nedostatak prilika za osobni razvoj i slaba politička uključenost naročito je pogađala mlade ljude koji su vjerovali da im pripada veći dio kolača u ekonomskom razvoju (Richards, 2005, Sawyer, 2008). Pravni sustav radio je isključivo u službi vladajućih (Mokuwa et al, 2011). Desetljećima prije izbijanja rata novac je odlazio u privatne svrhe, dok se u zdravstvo i školstvo ulagalo premalo. Reno (1995) i Richards (1996) navode da država nije bila sposobna dostaviti ni struju niti gorivo, a do početka 1990-ih većina civilnog stanovništva nije primala nikakvu plaću. Ljudi su bili prisiljeni na krađu; profesori su počeli svoja predavanja naplaćivati studentima, a oni ih nisu mogli plaćati. Sve to dovelo je do sve većeg nepovjerenja i antagonizma mladih prema državi. Oni koji su mogli, napustili su Sierra Leone (Hirsch, 2001:30). Mamdani je takvu klijentelističku vladu Sierra Leonea (1996) nazvao neodgovornom despotskom i tvrdio da predstavlja tipičnu postkolonijalnu vladu koja odgovara svima, samo ne vlastitom stanovništvu.

Nakon Stevensova umirovljenja 1985., vlast je preuzeo general Joseph Momoh. Međutim, ni on nije bio sposoban zaustaviti ekonomsko propadanje zemlje. Nastojao je povećati vojne kapacitete, iako za to nije imao financijskih sredstava. Njegova kleptokratska vladavina ostavila je zemlju čak i bez međunarodne pomoći. Momohovoj vladi usprotivit će se pobunjenički RUF.

RUF je osnovao i vodio Foday Sankoh. Vojna strategija RUF-a nije bila tipična za pobunjeničke skupine toga vremena, budući da su bili izuzetno nasilni prema civilima. Razlog tome vjerojatno je bila podrška Liberije i ilegalno rudarenje dijamanata te preprodaja u Liberiji i Gani u zamjenu za oružje – pri čemu su civili bili u središtu te trgovine. Važno je naglasiti da RUF nije bio temeljen na bilo kakvoj etničkoj podjeli. Unatoč tome, njihova propaganda bila je vrlo uspješna te su pozivali tradicionalno zavađena plemena na ujedinjenje i borbu protiv zajedničkog neprijatelja. Parola kojom su se služili bila je: „Nema više gospodara, nema više robova!“ Dakle, u središtu sukoba nalazila se ekonomska napetost i želja potlačenih za oslobođenjem od korumpirane vlade, a ne etnički sukob. (Glennester, Miguel, Rothenberg 2013). Kako bi postigli veću mobilizaciju i regrutaciju, pobunjenici su distribuirali izuzetno nasilne video snimke kako bi potaknuli neodlučne osobe na bijes i pridruživanje.

RUF je započeo oružanu borbu invazijom iz Liberije uz podršku Charlesa Taylora u ožujku 1991. s namjerom svrgavanja Momohove vlade. U prvih dvije godine rata obje strane nanijele su određene gubitke, ali nijedna strana nije ostvarila značajan napredak. U tom razdoblju vojna snaga RSLMF-a povećala se na 14 tisuća vojnika od kojih je dio bio obučen od strane Izraela. Ipak, većina novopridošlih vojnika bila je slabo obučena, a neki od njih bili su djeca od 11 godina. RSLMF nije bio plaćen niti su imali adekvatno oružje, što je rezultiralo mnogim prebjezima u RUF. Skovan je popularan naziv za takve prebjege: „Sobel“, što znači vojnik po danu, pobunjenik po noći. RUF-ova strategija u to vrijeme uključivala je prodaju dijamanata, uzimanje talaca, iznuđivanje novca i općenitu kampanju terora. Takva strategija pokazala se neuspješnom jer nisu stekli simpatije lokalnog stanovništva, već su stvorili nove neprijatelje – Kamajore, koji će odigrati važnu ulogu u potiskivanju RUF-a s njihovih glavnih uporišta.

U travnju 1992., Momoh je svrgnut u potpomognutom državnom udaru, a naslijedio ga je Valentine Strasser. Naslijedio je Momohove probleme s vojskom i sukobom s RUF-om – sve manji broj RSLMF-ovih snaga podržavao je vladu te se sve više govorilo o njihovoj suradnji s RUF-om. Prema Antonyju Claytonu, najveći uzrok problema Sierra Leonea bila je strukturalna neravnoteža između elite koja živi na obali i onih u unutrašnjosti, točnije između Temne na sjeveru i Mende na jugu, a čega je RUF bio svjestan te je takvu situaciju dobro koristio. (Clayton, 1998:195)

Do kraja 1994., RUF, suočen s stranim plaćenicima i slabim RSLMF-om, intenzivirao je napade te do početka 1995. bio pred Freetownom. (v. ibid. 195-196, Musah, 2000, 86-87) U to vrijeme RUF-ove snage broje 3 do 4 tisuće boraca okupljenih oko 500 do 600 ekstremnih boraca. Organizirani su u 6 bojni koje su se koristile gerilskim napadima uz pomoć vanjske potpore koju su pružale Liberija, Gvineja i Libija.

Sierra Leone te godine gotovo je dotaknula dno. Kotirali su kao četvrti od dna po indeksu UNDP-a za ljudski razvoj (Sierra Leone National Human Development Report), a s prosječnom životnom dobi od samo 37 godina bili su na začelju svijeta. Nefunkcionalne institucije, nesposobnost vlade da preuzme kontrolu nad područjem bogatim dijamantima i slaba politička volja međunarodne zajednice da se umiješa navele su Strassera da zatraži pomoć privatnog vojnog sektora.

Iako točne brojke nisu poznate, procjenjuje se da je u sukobu ubijeno najmanje 50 tisuća ljudi, dok je najmanje 2 milijuna ljudi izbjeglo ili raseljeno unutar i izvan zemlje (UNDP). Grafikon prikazuje broj smrtno stradalih na ratištima u Sierra Leoneu od početka do kraja sukoba.

Graf 5.

(Preuzeto s: <https://demotrends.org/2015/02/02/the-challenges-in-researching-the-demographic-consequences-of-conflict-reflections-on-the-sierra-leonean-civil-war-1991-2002/>)

Procjenjuje se da je na početku sukoba populacija Sierra Leonea brojila oko 4,5 milijuna stanovnika. Oko 2 milijuna stanovnika je izbjeglo ili je raseljeno, što čini iznimno visok postotak u ukupnom stanovništvu. (Harris, 2014)

3.2. Dijamanti

Iz dosadašnjeg pregleda sukoba možemo zaključiti dvije stvari. Prva je da suština sukoba u Sierra Leoneu leži u borbi za dijamante. Drugo, nijedno dugoročno i održivo rješenje sukoba nije moglo biti uspostavljeno bez rješavanja pitanja upravljanja trgovinom dijamanata, kako u Sierra Leoneu, tako i u cijeloj zapadnoj Africi.

Dijamant, mali komad ugljika bez intrinzične vrijednosti, izazvao je mržnju, razaranje, ubijanje i patnju diljem države tijekom desetljeća. U 1960-ima i 1970-ima, slabom i visoko korumpiranom mladom demokracijom vladala je despotska vlast. Slijedio je ekonomski pad i vladavina vojske. Cilj rata s različitih strana nije bio osvajanje vlasti i uspostava pravednog društva, već uključivanje u kriminalno iskorištavanje i trgovinu dijamantima. Godine lošeg upravljanja dovele su do neformalnog i ilegalnog rudarenja dijamanata koje bismo mogli nazvati neorganiziranim kriminalom. Taj kriminal odavno je prešao granice Sierra Leonea i

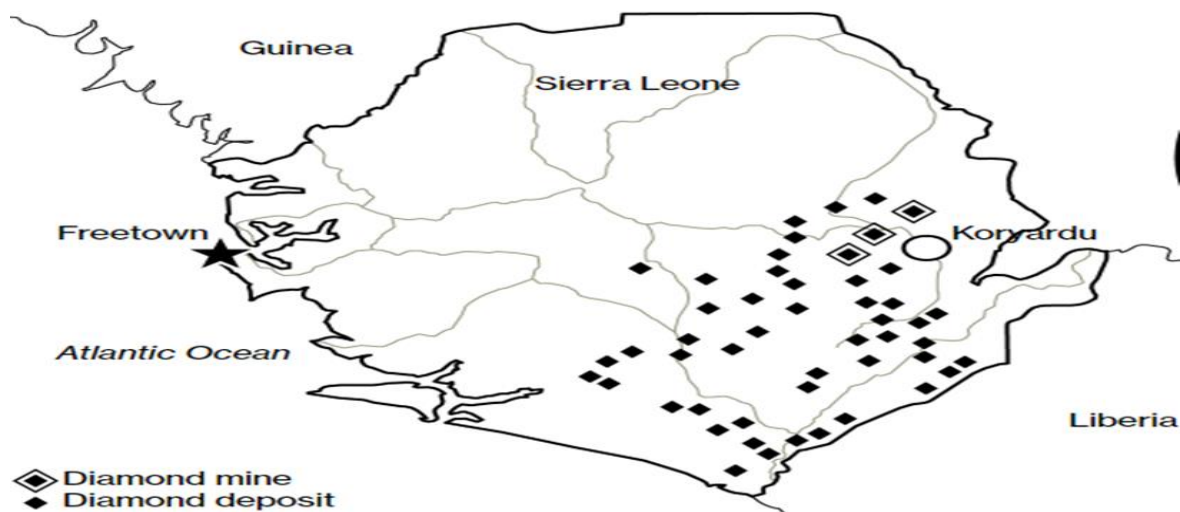
postao dio organiziranog međunarodnog kriminala, potičući ilegalnu trgovinu ne samo dijamantima, već i oružjem i drogom. Takva trgovina raširila se fenomenom pranja novca, a korupcija je procvjetala. Za one duboko uronjene u ovakav oblik poslovanja, nasilje je postalo jedino rješenje.

Sve do 1980. godine, kompanija De Beers imala je koncesiju za rudarenje dijamanta te je otvorila ured u Freetownu. De Beers je uskoro kupio koncesije i otvorio urede u Angoli i Demokratskoj Republici Kongo, gdje je cijena rudarenja još niža. Većina rudarenja odvijala se u zonama pogođenim pobunjeničkim ratovima. Takvi dijamanti postali su poznati kao „krvavi dijamanti“. (Smillie, 2020)

Svjetsko središte za trgovinu dijamantima bilo je Antwerp, kroz koje je prolazilo 75 % ukupne svjetske zalihe dijamanta vrijednih oko 7 milijardi dolara. (ibid., 26) Zanimljivo je da europski trgovci dijamantima nikada nisu službeno bilježili podrijetlo dijamanta, već bi samo označili posljednju državu u lancu trgovine iz koje dijamant dolazi. Tako bi se od ukupnih zaliha dijamanta njih 40 % izvezlo u Veliku Britaniju i označilo kao dijamanti iz Švicarske. Vrijedilo je i obrnuto, kada bi iz Britanije bili izvezeni u Švicarsku, tada bi bili označeni kao dijamanti britanskog podrijetla.

Prva nalazišta dijamanta u Sierra Leoneu pronađena su 1930. godine, a značajno iskapanje započelo je 1935. Riječ je o visoko kvalitetnim draguljima. Siaka Stevens, koji je postao premijer 7 godina nakon stjecanja neovisnosti 1968., ubrzo je kolonizirao i monopolizirao najbolja dijamantna područja. Sljedeći graf prikazuje rudnike u Sierra Leoneu.

Graf 6.

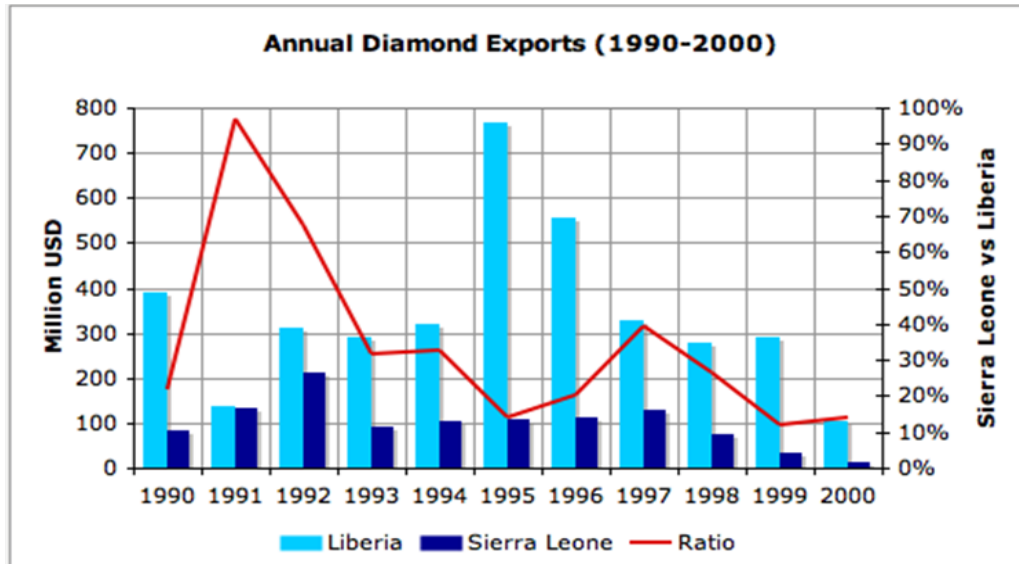
(Preuzeto s: www.bloomberg.com)

Siaka Stevens podržavao je ilegalno rudarenje i bio je uključen u kriminalne radnje povezane s trgovinom dijamantima. Godine 1971. osnovao je National Diamond Mining Company – sada su sve odluke o rudarenju išle preko njega i njegove desne ruke, libanonskog poduzetnika Jamila Mohammeda. Prihodi od prodaje dosežali su preko 2 milijuna karata 1970., da bi izvoz do 1980. pao na 585 tisuća karata, a do početka sukoba samo na 48 tisuća karata. Od 1970-ih do 1990-ih dijamantima se financirao libanonski građanski rat. Paralelno s državnim udarom 1987. u Sierra Leoneu, Jamil je prognan. Nastali vakuum u ilegalnoj trgovini dijamantima popunit će izraelski „investitori“ usko povezani s ruskim i američkim kriminalcima koji imaju jako dobre veze s Antwerpom.

Pobunjenička grupa RUF pokrenula je 1991. invaziju na korumpiranu vladu pod parolom oslobođenja stanovništva. Međutim, RUF nikada nije zadobio simpatije lokalnog stanovništva jer su činili brutalne zločine. RUF nije bio zainteresiran za pravdu i oslobođenje, već za kontrolu rudnika dijamantata. Pobunjenicima je u pomoć priskočio i Charles Taylor, liberijski predsjednik i bankar RUF-a koji je također želio svoj dio kolača. Do kraja 1990-ih, Liberija će postati centar ilegalne trgovine dijamantima. (usp. Ibid. 26-27)

Sljedeći Graf prikazuje izvoz dijamanta. Svijetlo plavom bojom označen je izvoz koji je od 1990. do 2000. ostvarila Liberija, a tamno plavom bojom izvoz Sierra Leonea.

Graf 7.

(Preuzeto s: <http://gao.gov/new.items/d02678.pdf>)

U zamjenu za oružje i drogu, RUF je isporučivao dijamante Liberiji, čime se ratni kaos samo dodatno raspirivao. Netom nakon toga, i manji kanadski ulagači dolaze u Sierra Leone. No, to ne donosi red, broj sudionika u potrazi za dijamantima se povećava, a nered se širi. Vlada Sierra Leonea će u cilju uspostave kontrole nad rudnicima angažirati EO, koji će uspješno obraniti Freetown i natjerati RUF na pregovore. Međutim, nakon povlačenja EO-a iz Sierra Leonea, vlada će ubrzo biti svrgnuta, savezništva će se promijeniti, ali jedna konstanta će ostati ista – nasilje. Intervencija EO-a bila je vojno-strateški izvrsna i pozdravljena od strane lokalnog stanovništva, pa će je mnogi nazvati i pravednom. No, jesu li i oni bili umiješani u trgovinu dijamantima i do koje mjere? Pravednost i ispravnost njihovog ulaska i djelovanja u ratu ostaje nam za istražiti u nastavku ovog rada.

4. Privatne vojne kompanije u Sierra Leoneu

U ovom poglavlju navesti ćemo i analizirati djelovanje svake privatne vojne ili sigurnosne kompanije koja djeluje u Sierra Leoneu, koje će na kraju biti predmetom naše moralne analize. Međutim, privatne vojske djelovale su u Africi općenito, a posebno u Zapadnoj Africi, i prije sukoba koji je u središtu ovog rada.

4.1. Plaćenici i PVK u Africi

U modernoj afričkoj povijesti, plaćenici su se pojavljivali kao sudionici krize u Kongu, prvo na strani secesionističkog pokreta, a kasnije na strani vlade Mouisea Tshombea. Istovremeno, na protivničkoj strani stajale su mirovne snage UN-a. Plaćeničke trupe sudjelovale su i u Nigerijskom građanskom ratu koji se vodio od 1967. do 1970. godine te su također sudjelovale u sukobima na otoku Komoru 1975., 1978. i 1995. Plaćeničke trupe pretežito su sačinjavali njemački i francuski državljani i bili su dio pohoda ka rušenju Sekou Tourea i njegove socijalističke vlade 1970. i 1975. gdje su ratovali na strani gvinejskih disidenata, a bili su financirani od vlada zapadne Europe. Prema Kerekouu, oni su u sukobima sudjelovali kao plaćenici špijunskih mreža američke i francuske vojske. Titulu „psa rata“ dobio je Bob Denard koji je u „neovisnoj“ Africi sudjelovao u sukobima u Kongu, Egiptu, Nigeriji, Beninu i na otoku Komoru (usp. Francis, 1999:319). Takvi ratni pohodi doveli su ga na poziciju dopredsjednika Komorskog otočja. Plaćeničke aktivnosti u Africi postale su simbol novog rasizma i opozicije samoodređenju (Shearer, 1998:15). Prema tome, u razdoblju 1960-ih i 1970-ih godina plaćenici su od strane vlada afričkih zemalja bili percipirani kao destabilizirajući utjecaj na kontinentu. Ti „psi rata“ smatrani su notornim kriminalcima bez ikakve ideološke i moralne pozadine, motivirani samo financijskim razlozima. Pustošenje i narušavanje ionako slabih pravnih poredaka koji su tek u razvitku natjeralo je međunarodnu zajednicu na reakciju i stvaranje Konvencije za eliminiranje plaćeništva u Africi 1977. s ciljem potpune zabrane njihova djelovanja. Nešto kasnije, 1989. stvorena je i Međunarodna konvencija protiv novačenja, korištenja, plaćanja i osposobljavanja plaćenika. Zanimljivo je da Francuska, Sjedinjene Američke Države i Velika Britanija potonju nikada nisu potpisale. Južnoafrička kompanija Executive Outcomes, o kojoj široko govorimo u ovom radu, a koja korijene vuče iz Južnoafričkih obrambenih snaga (SADF), natjerala je južnoafričku vladu na regulaciju njezina djelovanja. Vlade općenito ne žele kompanije koje djeluju na njihovom teritoriju, ali su sretne kada imaju mogućnost koristiti njihove usluge u inozemstvu radi ostvarivanja vlastitih vanjskopolitičkih ciljeva.

Tako je Južnoafrička Republika regulirala rad kompanije Executive Outcomes i zabranila joj unutarnje novačenje boraca Aktom o regulaciji strane vojne potpore 1998. Važno je napomenuti kako EO time nije zabranjen, već samo reguliran – njihovi predstavnici operirat će od tada iz Britanije, Nizozemske i Njemačke (usp. Francis, 1999:321).

Novo doba plaćenika u Africi započeti će 1990-ih, ali sada će se pojaviti u novom pravnom ruhu kao privatne vojne kompanije, što je izazvalo mnoge rasprave na međunarodnom forumu. Nekoliko činjenica doprinijelo je njihovu povratku na mala vrata: strateški pad interesa za Afriku od strane velikih sila, prije svega Ruske Federacije i Sjedinjenih Američkih Država; smanjeni vojni proračuni i ulaganja u vojni sektor na globalnoj razini; sve veći protivljenje općeg građanstva prema žrtvama vlastitih vojnih snaga u inozemstvu. Taj nastali vakuum popunit će privatne vojne kompanije.

Ti novi „psi rata“ neće uvijek svoje usluge naplaćivati novcem, a kamoli gotovinom. Uslugu će još bolje naplatiti pravom na prodaju nafte, minerala, dijamanata itd. „Psi rata“ više nisu psi, oni su multimilijunaši koji sudjeluju u sukobima niskog intenziteta, koriste vlastito naoružanje i helikoptere te ratuju za koncesije. Međutim, jedno ostaje isto – ubijaju za novac. Privatne vojne kompanije bit će angažirane da oslobode upravo područja iz kojih će se kasnije naplatiti – takav dogovor bio je dobar za obje strane u ugovoru jer obje su željele samo jedno – resurse i zaradu. Takav slučaj nalazimo u Angoli, Sierra Leoneu, ali i diljem svijeta, primjerice u Papui Novoj Gvineji, u kojoj je djelovala kompanija Sandline International. SI je ondje zaposlen od strane vlade PNG u veljači 1997. kako bi suzbili secesionistički pokret predvođen Bougainville Revolucionarnom Vojskom i oslobodili rudnike koji su pali pod njihovu kontrolu. Ugovor ponuđen Sandlineu vrijedio je 36 milijuna dolara, a novac je dolazio iz privatnih izvora te će biti naplaćeni upravo koncesijom na naftu i minerale. Tako je započeo novi trend u kojem privatne vojne kompanije „uspostavljaju“ i održavaju vlade diljem Afrike, a strani investitori postaju izvori suvereniteta zemalja u kojima oni operiraju (v. Ibid:6). Privatne kompanije tako su učinile Afriku sigurnijom zonom za njihova ulaganja jer znaju da imaju nekoga tko će zaštititi njihova rudna bogatstva od lokalnog stanovništva koje ga često želi „preoteti“. Za obavljanje takvih prljavih poslova zapadnoeuropskim vladama i američkoj vladi mnogo je lakše i efektivnije uposliti većini javnosti anonimne privatnike jer među domaćim stanovništvom bilo bi apsolutno nepopularno i neprihvatljivo slati u sukob redovite vojne trupe.

U nastavku teksta поближе ćemo govoriti o privatnim vojnim kompanijama i njihovoj ulozi u građanskom ratu u Sierra Leoneu. To su Gurkha Security Guards, Sandline International te Executive Outcomes.

4.2. Gurkha Security Guards

Početakom 1995. Strasser je bio primoran zatražiti rješenje u privatnom vojnom sektoru. Prva privatna vojna kompanija na tlu Sierra Leonea tijekom građanskog rata koja se pojavila bila je britanska Gurkha Security Guards (u daljnjem tekstu GSG). GSG je osnovana 1990. godine u St. Helieru, Jersey, Channel Islands. Sva trojica osnivača bivši su članovi britanske vojske koji su služili kao plaćenici u Rhodesiji i Omanu. Zaposlenici GSG-a također su uglavnom bivši vojnici britanske vojske koji su dobili otkaze uslijed smanjenja broja vojnika u regularnim vojskama 90-ih godina na globalnoj razini. Prvi veliki ugovor kompanija je sklopila za operaciju na Mozambiku, po kojemu su imali zadaću štititi kritičku infrastrukturu, braniti različite instalacije i obučavati lokalne zaštitarske grupe. Uskoro je GSG uspješno uspostavila kvazi-zdravstveni sustav i evakuacijske planove prema kojima su bili u mogućnosti prevesti ozlijeđenu osobu iz Mozambika do Britanije u roku od 36 sati. Osim toga, nudili su godišnje odmore u Nepal, odakle su većinom regrutirali osoblje. (MacKenzie, 1994:44-47) Kompanija je imala snažne veze i u Kuvajtu gdje je pružala zaštitu UN-ovom osoblju. GSG je brojala 250 zaposlenika na stalnoj plaći te je održavala bazu s potencijalnom radnom snagom koju bi zaposlili kada bi ugovor zahtijevao još ljudi. (ibid. 71) Glavna značajka kompanije je ta da ne pružaju nikakve borbene usluge, točnije, nisu htjeli biti nazvani plaćeničkom organizacijom.

GSG je u Sierra Leoneu zaposlena preko britanskog proizvođača oružja J&A Franklin da osigurava imovinu američko-australske rudarske kompanije Sierra Rutile i da obučava vojsku i zapovjednike RSLMF. GSG je u Sierra Leone poslao 58 stručnih ljudi pod zapovjedništvom Mackenziea koji je služio i bio ozlijeđen u Vijetnamu 1967. Iz bolnice je pušten sa 70 % invaliditeta, no to ga nije spriječilo da se pridruži specijalnoj zračnoj postrojbi (SAS) u Rhodesiji i ondje od 1970. služi sljedećih deset godina. Nakon toga borio se na strani SADF-a, potom u srednjoj Americi, Hrvatskoj i Bosni. (ibid., 82) GSG je odmah po dolasku ostvario zapažene uspjehe. Postavivši bazu u blizini Freetowna uspješno su odbili nekoliko napada RUF-a te zaradili simpatije lokalnog stanovništva. Rezultat je bio daljnji napadi na Freetown, no GSG nije pristajao sudjelovati u oružanim borbama jer to nije bio dogovor. Pod pritiskom i podrškom ljudi, Mackenzie 24. veljače autorizira napad na bazu RUF-a na Malal Hillsu. U napadu su trebali imati podršku snaga državne vojske Sierra Leonea, no oni su bombardirali pogrešno brdo. Operacija je podbacila, a Mackenzie je ubijen i GSG je vraćen u bazu. (ibid., 37-41) GSG je ubrzo raskinuo ugovor i u potpunosti izašao iz Sierra Leonea. Avant (2005:84-

86) tvrdi da razlog odlaska GSG-a nije pogibija Mackenziea već strah da će njihovim ostankom biti narušen ugled tvrtke pa tako i buduće poslovanje. Kompanija Sierra Rutile pokušala je uposliti nove privatne kompanije kao što su Special Projects Services i Defend Systems čije je sjedište u UK-u, ali do dogovora nije došlo zbog visoke cijene. (Francis, 1999:326) Znajući sudbinu GSG-a, kompanije sigurno nisu mislile da će ondje obaviti lak posao pa se put u Sierra Leone nije činio lakim. Ipak, u Freetownu koji strepi pred padom uskoro će naći novu kompaniju koja ne nudi samo zaštitu i osiguranje imovine već sudjeluje u otvorenim oružanim sukobima – na scenu će stupiti Executive Outcomes.

4.3. Executive Outcomes

4.3.1. Povijest i djelovanje prije Sierra Leonea

Executive Outcomes (u daljnjem tekstu EO) osnovali su Eeben Barlow i Lafras Luitingh 1989. godine. Obojica su sudjelovali u posljednjim borbama do pada apartheidskog režima kao članovi SADF-a, točnije u civilnom uredu za suradnju (CCB). Ondje su stekli znanja potrebna za osnivanje i vođenje kompanije. Štoviše, na svom prošlom poslu stekli su poznanstva s visokim činovnicima Južnoafričke vlade te uske veze s budućim vojnim veteranima SADF-a. Korijen kompanije pruža se sve do povezanosti sa Plaza 107 – klasterom kontraktora s bazom u Londonu koji je specijaliziran za visokorizične paravojne usluge, a okuplja od 30 do 50 privatnih kompanija. (Pech, 2020, 89-90) Iako se ne može zasigurno tvrditi da je i jedan od osnivača, Tony Buckingham zasigurno je predstavljao EO i bio posrednik u Londonu, uključujući EO operacije u Angoli. Venter (2006:352-355) Bez obzira na sve povezanosti EO-a s vladinim ljudima širom svijeta i onima iz visokog privatnog sektora, neosporna je činjenica da je EO izravno povezan s apartheidskim režimom SADF-a, a to je ono što je najviše osporavalo njihov legitimitet i otežavalo dobivanje ugovora. Njihove postrojbe uključivale su stručnjake i veterane koji su uspješno djelovali u Angoli i Mozambiku. Uključuju izviđačke komandose, padobranske brigade i 32 bojne jedinice. S propadanjem apartheidskog režima, služba u SADF-u postala je sramotna te su mnogi demobilizirani. Tako je stvoren bazen od 2000 obučениh vojnika koje je EO mogao regrutirati. Pozitivna okolnost za EO bila je i ta da se radilo o iskusnim vojnicima koji imaju iste životne pozadine, međusobno se poznaju, prošli su istu obuku i već su zajedno bili na frontu. (Shearer, 2020:41) Vojska koja je već djelovala zajedno imala je prednost nad drugim

kompanijama jer se znala i poštovala hijerarhija i vojne metode. Štoviše, Barlow je tvrdio da zbog iste obuke i treninga gotovo isključivo zapošljava veterane SADF-a i Južnoafričke policije (SAP). (Howe, 1998:310-311) Vojni i policijski veterani ne samo da su bili bez posla, već su bili stigmatizirani od strane javnosti kao aparthejdovci. Nova Južnoafrička vlada nije željela imati posla s njima niti je na bilo koji način pravno priznavala njihovu prošlu službu. S druge strane, EO je bio u mogućnosti ponuditi pet do deset puta veću plaću nego što su primali vojnici drugih afričkih regularnih vlada, pa tako i SADF. Ugovori su uključivali životno osiguranje i puno zdravstveno osiguranje. Uz to, EO nije imao potrebu niti funkcionirao kao stajaja regularna privatna vojska, već je davao ugovore za pojedine zadatke na određeno vrijeme ili određenu operaciju. (Singer, 2003:102-103) U ožujku 1992. pobunjeničke snage UNITA zauzele su Soyo, grad na obali Angole. Pobunjenici su odbili isporučiti skupu i unajmljenu opremu Branch-Heritage Oila. Angolanska vojska (FFA) nije imala kapacitete potrebne za preuzimanje teritorija zauzetog od strane pobunjenika pa je vlada Angole, najvjerojatnije preko spomenutog Buckinghamama, uposlila EO za operaciju stavljanja oduzetog teritorija pod kontrolu vlade. (Singer, 2007:108-109) Premda EO službeno postoji od 1989., ovo je bila prva njihova značajnija operacija u inozemstvu i prva koja je uključivala ofenzivni oružani sukob. U početku su operirali kao i svaka druga plaćenička vojska 1960-ih i 1970-ih godina s očitim nedostatkom strukture, planiranja i strategije. Vojnici su u operaciju uvedeni iz lokalnih kafića s malo ili bez ikakvog treninga. Mnogi od njih toliko su očajni da nisu ni pitali za visinu novčane naknade, trajanje, politički aspekt sukoba ni destinaciju u koju se putuje boriti. Mnogi od njih proveli su godine u specijalnim postrojbama obučavajući i vodeći UNITA operacije kao dio južnoafričke politike destabilizacije Angole. U tom smislu, njihove simpatije mogle su biti naklonjene njihovom novom neprijatelju radije nego Angolanskoj vladi s kojom će sada surađivati. UNITA nije bila samo skupina nekoliko slabo naoružanih vojnika, već su ih vodili elitni južnoafrički vojnici. EO je bio izrazito neuspješan u samom početku, mnogi su od ugovora odustali samo nekoliko dana nakon dolaska na lokaciju, smanjujući tako šanse EO-a za uspjeh u operaciji. Također, prema dogovoru, EO nije imao dozvolu za korištenje oružja velike razorne moći zbog mogućeg oštećenja infrastrukture koju su u prvom redu i došli zaštititi. Barlow se trudio na sve načine uposliti još vojnika, međutim, iz istog bazena ljudi, iz Južnoafričke Republike, regrutirala je i UNITA. Unatoč tome, EO je natjerao UNITA-u na povlačenje s regrutacijom kvalitetnijeg i boljeg osoblja jer ih je nesumnjivo mogao platiti značajno više. Angolanska vlada bila je itekako zadovoljna vojnom moći EO-a – pokazali su da imaju vještinu, bili su spremni žrtvovati se i ostati na frontu sve do ispunjenja ugovora. (Hooper, 2002:30-35) Bez većeg ustezanja,

Angola je odmah potpisala još nekoliko godišnjih ugovora s EO-om za borbu protiv UNITA-e. Ugovor je uključivao preko 500 vojnog i pomoćnog osoblja i obuku oko 5000 lokalnih vojnika i 30 pilota. Ugovor je uključivao i izravne oružane sukobe, uključujući sve ostale konvencionalne operacije – specijalne snage za komandoske napade, zračnu potporu s borbenim avionima i helikoptere s mitraljezima. Uspjeh EO-a u Angoli okončan je potpisivanjem Lusaka mirovnog sporazuma 1994. godine, a u isti je uključen i odlazak EO-a iz zemlje. Unatoč tome, EO je ostao u Angoli sljedećih 13 mjeseci na zahtjev Angolanske vlade. Angolu će napustiti tek u prosincu 1995. pod pritiskom Clintonove vlade – da bi se ondje uposlio proamerički MPRI. Iako je kompanija napustila državu, mnogi pojedinci istekom ugovora ostali su u zemlji i zaposlili se u privatnim sigurnosnim snagama. Angolanska vlada nastavila je oslanjati se na PVK i u budućnosti. (Singer, 2007:311-313) Nakon razočaravajućeg ulaska u operaciju, EO je pokazao svoju moć i stekao legitimitet na međunarodnoj sceni. Ipak, kao moćna PVK, etablirat će se tek u sukobu u Sierra Leoneu.

4.2.2. Operativni angažman u građanskom ratu

Po dolasku EO-a u travnju 1995., Sierra Leone je bila država u propadanju. Četverogodišnji rat iza sebe je ostavio trećinu stanovništva u izbjeglištvu i oko 15 tisuća mrtvih. Trgovina dijamantima bila je obustavljena, a rezultat je bio pad BDP-a od 15 %, dok se inflacija povećala za 35 %. (Howe, 1998:313) RUF je zauzeo te višestruko ograničio svako legalno rudarenje te se sve više približavao glavnom gradu Freetownu. U tom trenutku je Strasser značajno povećao svoju vojsku koja tada doseže 14 tisuća ljudi, međutim, uzaludno, jer radilo se o redom neobučenim i premladim dječacima. Vlada nije imala sredstava plaćati ih niti im platiti obuku. Ono za što su vojnici živjeli bilo je svakodnevno konzumiranje marihuane i ruma. Takvo stanje u vojsci rezultiralo je agresivnim ispadima prema civilnom stanovništvu, ali ne i prijetnjom za RUF. (Avant, 2005:83-84) Strasser je za EO u člancima Newsweeka i vjerojatno kontaktirao Buckinghama koji je već obavljao poslove u Sierra Leoneu. On mu je preporučio EO. Prvim sklopljenim ugovorom EO se obvezao pridružiti 160 svojih ljudi i djelovati zajedno s RSLMF-om. (Singer, 2007:112) EO-ov zadatak bio je obučiti i restrukturirati RSLMF kako bi mogli djelovati sami bez vanjske pomoći, odbiti napade RUF-a na Freetown, uspostaviti kontrolu nad rudnicima te locirati i uništiti glavna uporišta RUF-a. Uz iznimku stvaranja državne vojske koja može djelovati samostalno, slobodno možemo reći da je EO uspješno ispunio sve zadatke u vrlo kratkom roku. Dakle, djelovanje EO-a na terenu možemo podijeliti na dva dijela. U prvom govorimo o ofenzivnom borbenom

djelovanju tipičnom za PVK-ove, dok se drugi dio zadatka sastojao u obuci lokalne vojske tipičnom za PSK-ove. EO je koristio standardnu protupobunjeničku strategiju: „pronađi ih, nanišani ih, uništi ih.“ Ključnu prevagu činilo je potpuno ovladavanje zrakom. Koristeći samo nekoliko helikoptera, bilo je vrlo jednostavno locirati RUF. Zračnom vatrom potiskivalo bi se povlačenje RUF-a, a pješadijske trupe ondje bi im napravile zasjedu. Na taj jednostavan način RUF-ovi borbeni kontingenti su ili raspršeni ili uništeni. Važan element u djelovanju EO-a bila je i njihova obavještajna djelatnost, dakle, prikupljanje podataka, ali i širenje lažnih vijesti. EO se pri komunikaciji preko radio veza služio afričkim jezikom kako ih RUF ne bi presreo. Da bi zbunili protivnika, izražavali su glas njihova zapovjednika te ga lijepili u pseudo-pobunjeničku mrežu i na taj način širili dezinformacije koristeći RUF-ov vlastiti radio. (Venter, 1995:513-524) Daljnja strategija ratovanja sastojala se od napada iz zasjede i ganjanju protivnika. Naime, ni RSLMF ni RUF nisu bili naučeni na agresivno ratovanje, već bi tipično obje strane bježale već pri prvom pucnju. (ibid. 33-37) Efektivna i moćna vojska stvorena je EO-ovom mogućnošću da obučava, štiti, organizira i, što je najvažnije, vodi novo-obučene trupe u borbe. (ibid. 74-77) Visoko pozicionirani vojnici RSLMF-a naročito su uživali dok EO vodi i trenira njihove trupe, dok istodobno uživaju u blagodatima korupcije kojom su prožete gotovo sve vojske zapadne Afrike toga vremena. (Hooper, 1996:65:69) Jedini pozitivan učinak toga bio je da je EO zbog toga imao dovoljno slobodnog i manevarskog prostora da provede sve kako je zamislio, bez uplitanja drugih strana. (Douglas, 1999:180-182) Unatoč korištenju apsolutno neprihvatljivih brutalnosti pri vođenju rata, RUF je opravdano i legitimno isticao pobunjeničku borbu kao borbu protiv visoko korumpirane RSLMF, no dolaskom EO-a korupciji u vojsci se nije stalo na kraj, ali je barem svedena na puno manju mjeru. (Venter, 1995:74-75) EO se potom uključio i u obuku Kamajorsa, primarno za policijske i poslove lokalne zaštite. Cijela strategija obuke imala je južnoafrički potpis, drugim riječima, iste strategije koristila je Južna Afrika kako bi regrutirala i obučila svoje jedinice za protupobunjeničko djelovanje. (Reno, 1997:180-181) EO se najviše oslanjao na državne snage u pogledu njihova znanja o ratovanju u teškim terenskim uvjetima, šumama, prašumama i džunglama. Lokalne snage dobro su poznavale informacije o terenu koje EO-u nisu bile dostupne te su ih mogli uputiti u političko stanje zemlje, što im je omogućilo pri izradi strategije o tome kako, kada i gdje prikupljati obavještajne podatke. Avant smatra da je riječ o tipičnoj strategiji britanskih kolonizatora koji na taj način šire utjecaj u zemlji i čine lokalne šefove ovisnima o svojoj prisutnosti. (Avant, 2005:88-89)

Kamajorsi su tako postali samostalna vojna jedinica čiji je broj konstantno povećavao te

počeli činiti vrlo važan čimbenik u sukobu i bili lojalni partnerom EO-u. (Douglas, 1999) Ne tako dobra posljedica bila je ta što na istoj strani u Sierra Leoneu sada djeluju tri samostalne borbene jedinice na istoj strani: EO, RSLMF i Kamajorsi. (Avant, 2005:83) Sljedeći strateški potez EO-a bit će dogovor s ministrom obrane, Juliusom Maada Biom, preko kojega je EO imao posredan kontakt sa Strasserom, o upošljavanju EO-ove sestrinske kompanije. Riječ je o Lifeguardu čiji je ugovor sadržavao zaštitu rudarskih instalacija. Lifeguard će osim toga obučavati i zapošljavati lokalne snage u zaštiti i osiguranju rudarskog teritorija. Na taj način očuvat će se vladini tok vladinih prihoda za rješavanje vanjskoga duga – jednom kada su rudnici osigurani, strani investitori prihrlit će s investicijama, a vlada će početi isplaćivati svoje dugove. EO-ova prisutnost u Sierra Leoneu dovest će i do privatizacije vladinih funkcija, čime EO prestaje biti lokalna vojna potpora i postaje izravan utjecaj na rad vlade. (Reno, 1997) Gledano s vojne strane, utjecaj dolaska EO-a bio je odličan – samo 9 dana od njihova dolaska, Freetown je ponovno bio siguran i pobunjeničke snage su odgurnute. Najbogatiji rudnici u distriktu Kono brzo su stavljeni pod vladinu kontrolu, a do prosinca 1995. i Sierra Rutile Mine bio je osiguran. Samo mjesec dana kasnije, u siječnju 1996., palo je i RUF-ovo uporište na Kangari Hillsu, što je stavilo pobunjenike pred pregovarački stol (Shearer, 2020:49-51, Singer, 2003:112-114) Nekoliko dana poslije ministar obrane Bio državnim je udarom zbacio Strassera s vlasti. Reakcija EO-a nije postojala – niti su na bilo koji način podržali niti pokušali spriječiti državni udar. Avant ipak smatra da je EO vjerojatno prešutno sudjelovao u podršci državnom udaru jer je Bio bio njihov izravan kontakt za sve pregovore tijekom izvršenja ugovora budući da je EO samo dva mjeseca ranije prijetio svojim odlaskom iz zemlje zbog neizvršenja ugovornih obveza od strane vlade. Istovremeno, RUF je pristao pregovarati samo s Biom, što definitivno budi sumnje u EO-ovu suradnju u državnom udaru. (Avant, 2005:89) No, Biov interes ponovno nije bio jaka RSLMF, zbog straha od državnog udara te je pristao pregovarati s RUF-ov samo pod uvjetom da ne budu održani izbori. (Douglas, 1999:184-185) Pod pritiskom međunarodne zajednice izbori su održani u veljači iste godine te je na vlast stupio Ahmad Tejan Kabbah. Izborne rezultate osporavale su obje strane, i RSLMF i RUF. Prva zbog gubitka vlasti, a druga zbog njihove isključenosti iz vlasti. Kabbah je produžio ugovorom s EO-om, ali po nešto nižoj mjesečnoj naknadi. Od ugovora vrijednog milijun i dvjesto tisuća dolara potpisanog u studenom 1995., cijena ugovora sada je spuštena za čak pola milijuna dolara i iznosila je sedamsto tisuća dolara. (ibid. 1999:186)

EO je sada štitio vlast i zajedno s Kamajorsima stajao između vlade i sve politički

ambicioznijeg RSLMF-a. EO je nastavio vladati terenom te su zajedno sa sve moćnijim Kamajorsima dodatno potisnuli i prisilili RUF na prekid vatre u travnju 1996. Konačan udarac pobunjenicima zadan je u listopadu iste godine kada su uništena i posljednja njihova uporišta na samome istoku zemlje te su ponovno prisiljeni sjesti za pregovarački stol. Pregovori nisu bili ni laki ni brzi, a jedan od razloga tome je svakako prisutnost strane vojne sile, odnosno EO-a. Pregovori su obilježeni krajnjim nepovjerenjem u kojem su sudjelovali i Ujedinjeni narodi i organizacije Afričkog jedinstva. Nakon oružanog rušenja RUF-a, Sankoh je konačno potpisao mirovni sporazum 30. studenog 1996. Sporazum je uključivao izlazak EO-a i ECOMOG-a iz zemlje u roku od pet tjedana. Sporazumom se također omogućilo slobodno djelovanje RUF-a kao političke stranke. To se i dogodilo, u siječnju 1997. EO je izašao iz zemlje predviđajući kako će Kabbah odmah netom nakon toga biti zbačen s vlasti. UN-ove snage ostale su prisutne u zemlji, ali neće postaviti ondje svoje trupe bez suglasnosti RUF-a, a zasigurno neće ni surađivati s EO-om. UN je ondje postavio nigerijski ECOMOG, međutim točnije je reći da je UN u izuzetno nestabilnoj zemlji ostavio vojni i politički vakuum. (Shearer, 2020:68) Napetosti i razmjena vatre niskog intenziteta između RSLMF-a i RUF-a ponovno su bile prisutne kao i prije ulaska EO-a u sukob, dok su Kamajorsi štitili svoj dio teritorija na jugoistoku zemlje. (Douglas, 1999. 168-188) Sierra Leone i Nigerija u ožujku 1997. potpisale su pakt o zajedničkoj obrani. Iako su iz vlade ozbiljno razmišljali o ponovnom pozivu EO-u, okrenuli su se Nigerijcima koji će obučiti i naoružati Kamajorse te od njih stvoriti privatnu vojsku, a to će ujedno biti i ponovni veliki nazadak i brisanje RSLMF-a s političke slike zemlje. (Musah, 95) Pod tim pritiskom RSLMF je izveo državni udar i poslao Kabbaha u egzil u svibnju 1997., a na vlast je stupio Koroma. On će uspostaviti vladavinu vojne hunte koja će vladati zemljom pod nazivom Armed Forces Revolutionary Council (AFRC). Nema sumnje da je RUF podržavao i sponzorirao državni udar – veliki saveznik vojne hunte bio je i Sankoh koji, iako je zatvoren u Nigeriji, i dalje podržava RUF. Vojna hunta kontrolirala je Freetown, ali ne i mnogo drugih područja. Nigerijski ECOWAS je i dalje kontrolirao Lungi aerodrom, dok su Kamajorsi kontrolirali unutrašnjost zemlje. Istovremeno, Lifeguard zajedno s još nekim manjim privatnim kompanijama, osiguravale su rudnike i rudničku infrastrukturu. Sukob se nastavio i 1998. godine sa sve većom zabrinutošću međunarodne zajednice. Kamajorsi su se borili s RUF-ov u unutrašnjosti, a Nigerijske trupe sukobile su se s AFRC-om u predgrađu Freetowna. Došlo je do mrtve točke sukoba u kojoj nijedna skupina nije imala premoć niti ostvarila značajniji uspjeh.

Više je razloga za uspješno izvedene operacije EO-a u Angoli i Sierra Leoneu. Kompanija je

strateški izvrsno djelovala u protupobunjeničkim sukobima protiv brojčano nadmoćnih protivnika. EO je koristio element iznenađenja, dobro identificirao slabosti prve linije protivnikovih snaga te napadao zračnim napadima iza linija protivničkih snaga duboko u protivničke redove. Karakterizira ih visoko adaptivno ratovanje, što je odlika svake privatne vojne kompanije u odnosu na regularne stajace vojske. (Singer, 2003:116) U prilog uspješnom djelovanju ide i činjenica da su upošljavali ljude sličnih ili istih pozadinskih priča – bivše prekaljene veterane SADF-a kojima nije potrebna dodatna obuka u korištenju minobacača. Ono što se često previđa, no izuzetno je važno i može biti prepreka dobro koordiniranom djelovanju drugih vojnih kompanija koje regrutiraju ljude iz svih dijelova svijeta, jest korištenje istog jezika. Osim same borbene moći, odlično su surađivali sa saveznicima i tako koristili Kamajorse, koji su uglavnom naoružani lokalni farmeri koji dobro poznaju teren, kao izviđače. EO je vrlo uspješno i koordinirano koristio i druge svoje manje sestrinske tvrtke u poslovima osiguranja rudničke infrastrukture, što se pokazalo ključnim za ostvarenje prihoda kojima se može financirati vojska, ali i, naravno, isplatiti ugovor EO-a. Na kraju, EO je postigavši značajne uspjehe ostavio dobar dojam među lokalnim stanovništvom Sierra Leonea, no ne i tako dobar u očima međunarodne zajednice. (ibid. 115-117) EO je sveukupno sudjelovao u dvanaest sukoba diljem Afrike – sudjelovao u borbenim operacijama, obučavao, koordinirao, razminiravao i osiguravao infrastrukturu kao što su ceste, mostovi, rudnici, naftovodi i slično. S prvim danom 1999. godine EO je kao privatna vojna kompanija prestala s radom. Singer smatra da je riječ samo o medijskom spinu pri kojem je kompanija samo rekonfigurirana i preuredila s ciljem odvajanja od vlastite aparthejske povijesti koja nikada nije pridonosila popularnosti kompanije. Nema sumnje da je dodatan razlog za izlazak kompanije iz Južne Afrike bila i stroga regulacija njihova rada od strane domaće vlade. (Regulation of foreign military assistance bill) Venter (1999) dodaje i kako je postojao strah od suđenja za ratne zločine počinjene u Sierra Leoneu i drugim sukobima. Na tržištu su se pojavile nove, manje stigmatizirane kompanije, što je također doprinijelo sve težem potpisivanju novih ugovora. Singer (2005) tvrdi da „premda je rezultat svega da je Executive Outcomes službeno ugašen, u drugom smislu kompanija je jednostavno globalizirana“. Jedna od novih nestigmatiziranih kompanija je i Sandline International, koja također sudjeluje u sukobu u Sierra Leoneu i čini središnju temu sljedećeg poglavlja.

4.3. Sandline International

Kompaniju Sandline International (u daljnjem tekstu SI) osnovao je Timothy

Spicer 1996. Premda je kompanija službeno osnovana na Bahamima, korijene vuče iz Plaza 107 Ltd, a središte joj je u Londonu. Spicer je umirovljeni pukovnik britanske vojske koji je služio i ratovao na Falklandskom otočju, u Sjevernoj Irskoj te za UNPROFOR obnašao dužnost glasnogovornika u sukobu u Bosni. (Singer, 2003:105) Spicera to čini iskusnim vojnikom koji je smatrao da vojnici uglavnom bolje znaju donositi strateške odluke od zapovjednika i čelnika vlada. (Spicer, 1999:66-68) U svojoj knjizi „An unorthodox Soldier: Peace and war and the Sandline Affair“ Spicer navodi da nema apsolutno ništa pogrešno u provođenju vojne zaštite za ljude koji je nemaju... mi nismo nikakvi moralni bjelački križari koji hodaju svijetom i uništavaju zle momke. Kako tvrdi, kompaniju je zasnovao na pet temeljnih principa:

1. Radimo samo i isključivo za legitimne vlade.
2. Ne činimo ništa ilegalno, čak ni u službi tih istih vlada.
3. Nećemo činiti ništa što bi moglo ugroziti vanjskopolitičke ciljeve zapadnih vlada.
4. Koristimo standarde prvoga svijeta pri provođenju vojnih operacija – uključujući poštivanje ljudskih prava.
5. Djelujemo u povjerenju i privatnosti s našim klijentom. (Spicer, 1999:21)

Premda to zvuči vrlo savjesno na papiru, već pri prvoj operaciji u Novoj Gvineji SI je na međunarodnoj sceni prikupio velike kritike, a Spicerovi principi izgubili su na značenju. Djelovanje u Papua Novoj Gvineji preko Buckinghama opovrgnulo je Spicerovu tvrdnju da EO i SI nisu povezani ni na koji način. (Venter, 1998:54-57, Spicer, 142-147) Kabah, koji u to vrijeme živi u izbjeglištvu, upošljava SI u srpnju 1997. za obuku i naoružavanje oko 40 tisuća Kamajorsa. Zadatak im je bio razviti i pripremiti plan za preuzimanje Freetowna te uz to koordinirati oko 20 tisuća Nigerijskih ECOMOG trupa kod Lungi aerodroma. Uz navedeno, SI se ugovorom obvezao sudjelovati u potpori iz zraka te prikupljati obavještajne podatke. Iako je posao dogovoren između kompanije i Kabbaha, ugovor su financirale Rakesh Sexena i rudarska kompanija Jupiter. Do jeseni 1997., SI je svojim trupama priključio Lifeguard security koji je do tada osiguravao Sierra Rutilu i rudnike u Kono distriktu. Međutim, do kraja 1997. SI je primio samo 1,5 milijuna dolara od ugovorenih 10 milijuna dolara koji su do tada trebali biti isplaćeni. Sexena je u međuvremenu uhićen u Kanadi kada je SI iz svoga proračuna naručio oružje i opremu vrijednu 3,5 milijuna dolara namijenjenu Kamajorsima. (Avant, 2005:93-94) ECOMOG, koji obavlja sigurnosne poslove na aerodromu Lungi, zaplijenit će 35 tona naoružanja. Spicer je tada tvrdio da je oružje namijenjeno vojnoj pomoći

samome ECOMOG-u i Kamajorsima pri preuzimanju Freetowna. Budući da je Sexena u zatvoru, Kabbah je bio prisiljen raskinuti ugovor sa SI. Francis (1999) tvrdi da je ECOMOG zaslužan za vraćanje kontrole nad Freetownom, a SI je odigrao ključnu ulogu u ponovnoj uspostavi vlade u Sierra Leoneu. Musah (2000) pak tvrdi da je oko Sandlineovih 200 boraca sudjelovalo u preuzimanju Freetowna. Singer (2003) se slaže da je SI bio glavna poluga uspostave ponovne vladavine Kabbaha. Na vlast se vratio u ožujku 1998. i odmah zamijenio RSLMF s Kamajorsima, dok je RUF ponovno uz pomoć Liberije zauzeo mnoga područja bogata rudama. Situacija je opet vraćena na početak. (Avant, 2005:94) U međuvremenu se SI našao u vrlo nezahvalnoj poziciji na međunarodnoj pozornici jer su se vijesti o uvozu 35 tona naoružanja u državu koja je pod UN-ovim embargom na uvoz oružja počele širiti britanskim, a onda i svjetskim medijima. Ubrzo će svima postati jasno da britanska vlada ne samo da je znala, već je očito i podržavala takvo djelovanje. Britanci su se našli u situaciji koju jednostavno nije moguće moralno opravdati. (Arnold, 1999:138) Prema riječima Spicera, vlada se pokušala izvući svaljujući svu odgovornost na SI, premda, kako tvrdi, SI nije prekršio rezoluciju 1132. (Spicer, 1999:183-184) UN je netom nakon toga utvrdio da SI ipak nije prekršio rezoluciju 1132, unatoč optužbama od strane britanske vlade. To nas vodi činjenici da je SI imao veći utjecaj na masovne medije i rad UN-a negoli sama britanska vlada. (Douglas, 1999:193-194) Sandline je preživio ovaj napad dokazujući koliko privatne vojne kompanije mogu imati snažan utjecaj na svjetsku politiku.

Više je razloga zašto je sukob u Sierra Leoneu odličan primjer za razumijevanje privatnih vojnih kompanija u kontekstu teorije pravednoga rata. U sukob su uključene tri strukturno i operacionalno različite kompanije. Prva od njih je GSH koja se ne uključuje u otvoreno oružane sukobe jer nije spremna na žrtve, niti želi da im to narušava reputaciju. Nasuprot toga stoji EO koji je spreman djelovati u svim vrstama oružanog djelovanja pa i u ofenzivnoj borbi. Osim pješadijom, djeluju i iz zraka koristeći teško naoružanje iza protivničkih linija. Osim toga, spremni su na žrtvu i možemo slobodno zaključiti da je u Sierra Leoneu kompanija polučila više uspješnih rezultata. Nešto manje uspješan bio je SI. O njihovom ulasku u sukob, djelovanju u samome sukobu te izlasku iz sukoba govorit ćemo u posljednjem poglavlju ovoga rada.

4.4. Proces legitimizacije PVK-ova u Africi

Djelovanje kompanija Executive Outcomes i Sandline International u Sierra

Leoneu značajno je doprinijelo legitimizaciji privatnih vojnih kompanija na međunarodnoj sceni krajem 20. i početkom 21. stoljeća. Ključni faktor legitimizacije pokazalo se prihvaćanje njihovog postojanja od strane nevladinih organizacija, prije svega UN-a, ali i općenito Zapada koji je prepoznao korist koju takve kompanije mogu imati. Ništa manje legitimnosti nisu imali ni na jugoistoku Afrike.

Izvor legitimnosti vlastiti temelj ima u pragmatičnosti, radije nego u moralu. Time ne želimo tvrditi da kompanije posjeduju legitimnost u istoj mjeri u kojoj je posjeduju države, već argumentiramo da je iskustvo EO-a u Sierra Leoneu doprinijelo njihovoj legitimizaciji u kontekstu neoliberalne globalizirane ekonomije. Postojala je bojazan da bi slaba država poput Sierra Leonea mogla izgubiti vlastitu moć i legitimitet te pasti pod upravu privatnih vojnih kompanija, no čini se da se to nije dogodilo. EO je ispunio svoj ugovor i mirnim sporazumom napustio zemlju. Avant (2005:95-98) tvrdi da posljedica djelovanja PVK-ova nije gubitak državnosti, već dolazi do miješanja ili postupne promjene države koja postaje konkurentna na svjetskom tržištu. U tom pogledu Sierra Leone definitivno je prihvatila EO kao legitimnog sudionika. Državna vlada je zaposlila EO, oslanjala se na njihove savjete i prepustila im kontrolu nad oružanim snagama, a kompanija je dobila slobodu implementirati vojne strategije u sukobu. Međunarodna zajednica također je priznala EO. Najbolji argument za tu tvrdnju leži u činjenici da je Međunarodni monetarni fond inzistirao da Sierra Leone isplati dug EO-u čak i nakon što je EO napustio zemlju. (Shearer, 1998:53) Zapad je uglavnom ignorirao uključanje EO-a u sukob građanskog rata u Sierra Leoneu, ili ga je barem prešutno odobravao. Slično stajalište zauzeo je i UN te je tiho promatrao sukob. Podsjetimo, EO je napustio Angolu tek nakon što su Sjedinjene Američke Države izvršile pritisak na angolsku vladu i zatražile odvajanje i neovisnost od kompanije. Tada je postalo jasno da je cilj tog pritiska bio postavljanje vlastite privatne kompanije MPRI na angolskom teritoriju. SAD je tako još jednom dao legitimitet privatnoj kompaniji, ali i pokazao da će koristiti tu polugu moći u svoju korist.

EO i Sandline International nisu nastojali tajno obavljati poslove u Sierra Leoneu, već su to činili vrlo otvoreno i transparentno. Dakle, budući da nisu bili prisiljeni djelovati taktikom uvjerljivog negiranja svojih operacija, implicitno su bili na putu stjecanja, ne potpune, ali sve veće legitimnosti.

Mirovnim sporazumom i odlaskom EO-a iz Sierra Leonea, put legitimnosti nastavila je utirati

Sandline International. Spicer, osnivač SI-a, odbio je vanugovorni zahtjev za upotrebom oružanih napada na pobunjenike. Smatrao je da bi to naštetilo legitimitetu kompanije te imalo negativan utjecaj na budući rad i sklapanje novih ugovora. (Arnold, 1999:145) Uspjeh kompanije u stjecanju legitimiteta jasno se očituje u njihovoj sposobnosti da lobiranjem i polugama moći izravno utječu na odluke vlade Velike Britanije. Naposljetku, kako smo vidjeli u pregledu sukoba, pokazalo se lakšim poslom natjerati EO i SI na izlazak iz sukoba nego nigerijske trupe.

U kontekstu suradnje PVK-ova i nevladinih civilnih organizacija, suradnja Međunarodnog pokreta Crvenog križa i EO-a u Sierra Leoneu bila je usklađena. EO je podržavao njihov rad pružajući im sigurnost i helikoptere za transport ranjenika. Riječ je o značajnom obratu budući da se na početku sukoba Pokret Crvenog križa protivio ulasku EO-a u sukob. (Venter, magistar, 1995) U početku sukoba Crveni križ ogradio se od svakog djelovanja EO-a te naznačio da ni pod koju cijenu neće djelovati rame uz rame s plaćenicima te su izrazili svoje gađenje prema njihovim aktivnostima. (Douglas, 1999) Unatoč iznimno gruboj retorici, kako je sukob odmicao, Crveni križ sve je češće primao logističku pomoć od EO-a koja im je bila prijeko potrebna. Samo pod njihovim osiguranjem pomoć je mogla biti dostavljena civilima koji su se nalazili u području između ratnih linija RUF-a i vladine vojske. Time je EO kupio legitimnost od lokalnog stanovništva, ali i Crvenog križa.

Legitimitet među lokalnim stanovništvom manje je pak ovisio o moralu i ideologiji, a više o pukom preživljavanju. EO-ov Rolf van Heerden, zapovjednik jedne borbene skupine, na krilima uspjeha kompanije i oslobađanja rudnika na području Koidu, postat će heroj domaćeg stanovništva. Za njih je on bio „sudac, zapovjednik, odvjetnik, pregovarač, osloboditelj“ (Venter, 2006:526). Nakon oslobađanja rudničkih područja, van Heerden zalagao se za izgradnju infrastrukture. Osim toga, tvrdio je da EO nije ni na koji način bio uključen u ilegalnu trgovinu dijamantima (ibid., 530). Tvrdio je kako nema sumnje da je ilegalno rudarenje lak način za zgrnuti novac u džep, ali da to nije razlog zbog kojeg je on ondje: „Mi ne možemo imati ljude s takvim interesima... u konačnici bismo upali u nevolju i izgubili bismo povjerenje naroda. Oni nas poštuju i želimo da to tako ostane“ (ibid., 531).

Pored prihvaćanja od strane civilnog stanovništva, EO je stekao legitimitet i uskom i na povjerenju utemeljenom suradnjom s Kamajorsima. Oni su bili lokalni farmeri i lovci koji su poznavali teren bolje nego EO. Služeći se helikopterima i modernim obavještajnim tehnikama

zajedno sa znanjem Kamajorsa, suradnja EO-a i Kamajorsa pokazala se ključnom za odbijanje i tjeranje RUF-a na povlačenje, a kasnije i za potpuno preuzimanje njihovih glavnih uporišta. Bez kvalitetne suradnje EO-a s Kamajorsima, takav cilj možda bi bio ispunjen, ali uz veće žrtve i u dužem vremenskom periodu.

Dobar glas daleko se čuje, pa tako i mediji počinju pisati o pozitivnom učinku EO-a u sukobu. Čak i časopis *Soldier of Fortune*, medij sklon desnim politikama koji se ispočetka otvoreno protivio EO-ovom uključanju u sukob, priznao je postignute uspjehe kompanije, kako u Sierra Leoneu, tako i u Angoli. Na taj način EO je popločio put drugim kompanijama koje će uskoro stići na svjetsku sigurnosnu pozornicu kao kompanije koje djeluju u sivoj pravnoj zoni, ali imaju određen legitimitet.

5. Ostali akter u sukobu

5.1. Revolucionarna ujedinjena fronta (RUF)

Glavni akter sukoba koji je predmet ovoga rada je pobunjenički RUF. Riječ je o pokretu koji je pomalo misteriozan, a čiji ciljevi, strategije i ideologija nisu jednostavni za razumjeti, pogotovo u razdoblju nakon 1996. Upravo izostanak jasnog definiranja ideološke podloge i prave političke agende čini pokret nestabilnim, unatoč pokušajima njihovih lidera da objedine podčinjene mase diljem zemlje (Ducasse-Rogier, 2004). Pokret je osnovan još 80-ih godina od strane Fodaya Sankoha, koji se borio na strani UNITA-e u angolskom sukobu. Njegov cilj bio je oslobođenje stanovništva Sierra Leonea od koruptivne i opresivne vlade. Metode kojima su se pobunjenici služili nisu bile pak tako liberalne. Njihove trupe činile su strašne zločine silovanja, ponižavanja i ubijanja nad civilima u ruralnim područjima zemlje (Abdullah, 1998; Hirsch, 2001:150). Početni cilj oslobađanja zemlje od korupcije čini se opravdanim i dobrim razlogom jer se zemljom bez sumnje desetljećima vladalo kleptokratski. No ni RUF nije imao moralnije ciljeve: skupina je to koju su činili društveno marginalizirani mladići koji su do tada živjeli od ilegalnog rudarenja. Prvenstveni cilj nije im bio oslobađanje zemlje od korupcije, već vlastito bogaćenje. Mnogi članovi RUF-a bili su djeca ispranih mozgova pod utjecajem droga koji jednostavno nisu znali za bolje niti drugačije (Abdullah, 1998: 226-227; Richards, 1995:139-141). Dakle, pobunjenike karakterizira nedostatak jasne političke agende i ideologije te brutalne metode ratovanja, koje su podupirane i sufinancirane

od strane Charlesa Taylora, odnosno liberijskog režima. Premda su nekoliko puta sjedali za pregovarački stol, uglavnom su se pokazali kao strana s kojom se ne može pregovarati u dobroj vjeri.

5.2 Vojne snage Sierra Leonea (RSLMF)

Na suprotnoj strani od RUF-a u sukobu su se nalazile vojne snage Sierra Leonea. Tijekom 90-ih godina državne vojne snage doživjele su kaotična previranja i čak dva državna udara. Paralelno s državnim udarima događali su se mnogi prebjezi, pa čak i službena savezništva s neprijateljskim RUF-om. Kako smo već istaknuli u poglavlju koje se bavilo pregledom sukoba, vojska Sierra Leonea bila je oslabljena za vrijeme vladavine Siaka Stevensa te potkraj 80-ih godina brojala tek 3 tisuće slabo obučanih vojnika. Cilj slabe vojske bila je sigurnost vladara da ga ista neće svrgnuti s vlasti (Reno, 1997:85). Povećati moć svoje vojske odlučio je učiniti Momoh tek onda kada je RUF zaprijetio. Uposlio je dodatnih 6 tisuća vojnika, mahom huligana, uličara i besposlenih narkomana i lopova (ibid., 86). Takvi vojnici nisu se mnogo razlikovali od onih koje je upošljavao pobunjenički RUF. Bili su zainteresirani za vlastito bogaćenje od rudnih bogatstava. Po danu su bili dio državne vojske, po noći pobunjenici. Kako je vjetar novca puštao, tako se i njihovo oružje, kojim su slabo rukovali, okretalo. Do 1994. državna vojska broji 14 tisuća vojnika, međutim, i dalje imaju katastrofalnu reputaciju među lokalnim stanovništvom. Ponašaju se poput bandita i ne mare za ljudska prava, baš kao i RUF. Takve neobučene i isključivo novcem motivirane trupe nisu bile sposobne poraziti RUF (v. Reno, 1997:86, Hirsch, 2001:86, Abdullah, 1998:182-183). Državnom kolapsu vodilo je apsolutno nepovjerenje između vladinih institucija, vojske i lokalnog stanovništva. Takvo nepovjerenje dovelo je do nastanka sigurnosnog vakuuma i potrebe za organiziranjem civila u civilne obrambene snage (CDF).

Vojne snage Sierra Leonea značajno su se miješale u političko upravljanje državom. Nakon prvog državnog udara 1992. na vlast su postavili Privremeno Nacionalno Upravljačko Vijeće (NPRC) predvođeno visokim vojnim časnicima. Obećali su uništiti RUF, boriti se protiv korupcije i uvesti vladavinu zakona. Ništa od navedenoga nisu ostvarili. Međutim, 1996. pristali su organizirati izbore i predati vlast. Samo godinu dana kasnije ponovno je organiziran državni udar koji je na vlast doveo vojnu huntu (AFRC). Vlast je postala vladavina terora. Vojnu huntu s vlasti maknuo je ECOMOG 1998. Vlada je raspustila vojsku i željela je vojsku ponovno izgraditi je od temelja (S/1998/750). U stvarnosti je to trajalo predugo i država je

ostala bez vojske sve do svibnja 1999. kada je 562 vojnika završilo tromjesečnu obuku (S/1999/645, 21-22). Taj pokušaj također je podbacio jer su mnogi obučeni vojnici prebjegli RUF-u (S/1998/750, 31).

Sve navedeno vodi zaključku da je vojska Sierra Leonea vrlo složen fenomen koji nikada za vrijeme sukoba nije bio sposoban vršiti svoju temeljnu funkciju. Iz tog razloga doći će do stvaranja civilnih vojnih snaga.

5.3. Civilne vojne snage (CDF)

Civilne vojne snage objedinjuju šest različitih lokalnih obrambenih skupina koje su se pojavile 1993. godine kao reakcija na napade RUF-a i nepovjerenje prema državnoj vojsci. Najvažnija od tih šest skupina naziva se Kamajors i dolazi iz jugoistočnog dijela zemlje, a čine je uglavnom Mende (Abdullah, 1998:185; Reno, 1997:87). Druge skupine uključuju skupinu Tamboros na sjeveroistoku zemlje, Dondos na području Kono distrikta te skupinu Kapras sa sjevera Sierra Leonea (S/1998/486, 16). Skupine su sastavljene od lokalnih lovaca, farmera i seljačke mladeži. Njihova snaga leži u izvrsnom poznavanju terena na kojem sudjeluju u sukobu. Za razliku od državne vojske, brane svoje domove, a zajednice su čvršće povezane, imaju zajednički osjećaj identiteta i vode se tradicionalnim moralnim vrijednostima. To je utjecalo na koheziju grupe te nemaju problema s prebjezima kao državna vojska (Abdullah, 1999:185). Takvo djelovanje rezultiralo je time da postanu jedina lokalna skupina u sukobu koja uživa povjerenje lokalnog stanovništva. Obuka koju su primili od EO-a značajno je pomogla u njihovoj vojnoj sposobnosti suprotstavljanja RUF-u.

Međutim, nije sve u djelovanju CDF-a tako svijetlo. Čini se da nisu odoljeli ilegalnom rudarenju dijamanata (Smillie, 2020:65). Vođa Kamajorsa, Hinga Norman, uhićen je i optužen 2003. Poznato je i da su kršili ljudska prava i počinili zločine nad RUF-om (UNSG izvještaj 1998, ljudska prava). Naposljetku, Kamajorsi su pristali služiti kao privatna vojska Kabbahovom režimu i štititi njega osobno. Početni zamah i veliki uspjesi doveli su CDF, posebno Kamajorse, u politički problematičnu situaciju i poraz.

5.4 ECOMOG

Skraćenica ECOMOG dolazi od naziva „Economic Community of West African States Monitoring Group“, osnovanog od strane ECOWAS-a, zaduženog za monitoring nakon prekida vatre u Liberiji 1990. ECOMOG će biti zadužen za kontrolu embarga nametnutog od strane ECOWAS-a, odnosno zabranu uvoza oružja vojnoj hunti koja je stupila na vlast u travnju 1997. ECOMOG je odigrao značajnu ulogu u istjerivanju AFRC-RUF koalicije i oslobađanju Freetowna. ECOMOG su uglavnom činili nigerijski vojnici, ali i u manjoj mjeri vojnici iz Malija, Gane i Gvineje. Premda su često bili uspješni, vremenom se ECOMOG sve teže uspjevao boriti s pobunjenicima te nikada nije bio dovoljno moćan da okonča sukob (UNSG izvještaji 1998). Kao i svi ostali sudionici ovog sukoba, tako ni ECOMOG nije izuzet od optužbi za povrede ljudskih prava tijekom ratovanja i eksploataciju rudnih bogatstava. UN-ov tajnik optužio je ECOMOG-ove trupe za nezakonito zarobljavanje i pogubljenje nedužnih osoba, uključujući djecu. Premda nema izravnih dokaza, mnogi smatraju da su trupe ECOMOG-a trgovale dijamantima kad god bi im to uspjelo (Hirsch, 2001:75). ECOMOG je uskoro povučen iz sukoba, no ne iz navedenih razloga, već zbog smrti Sani Abache i promjene vlasti u Nigeriji, gdje na vlast 1999. dolazi Obasanjo, koji smatra da je operacija ECOMOG-a u Sierra Leoneu preskupa.

6. Analiza slučaja - rasprava

U posljednjem dijelu ovoga rada pokušat ćemo analizirati djelovanje PVK-ova u građanskom ratu u Sierra Leoneu u kontekstu teorije pravednoga rata.

a) Pravedan uzrok, ispravna namjera i financiranje

Najčešća kritika koja se čini očigledno nepremostivom za svako djelovanje privatne vojske u bilo kojem sukobu, pa tako i u Sierra Leoneu, jest vođenje rata s motivom financijske koristi. Ta kritika izravno je usmjerena protiv jus ad bellum pravila ispravne namjere. Kako smo napomenuli u teorijskom dijelu rada, to pravilo govori nam da rat mora biti vođen ispravnim razlogom s ciljem osiguravanja pravednog uzroka. Da bi ulazak u rat bio opravdan i pravedan, strana koja intervenira mora biti vođena humanitarnim razlozima, a ne vlastitim financijskim probitkom. Stoga, jasan je argument protiv uporabe PVK-ova: ukoliko

netko upošljava kompaniju koja je u privatnom posjedu i s njom potpisuje ugovor, tada ne možemo govoriti o valjanom motivu ulaska u sukob, smatra Coady (2008).

Daljnji argument mogao bi biti usmjeren na motiv novčanog ili drugog osobnog probitka u bilo kojem drugom sektoru. Je li moralan onaj liječnik koji liječi i dobro obavlja svoj posao, ali samo zato kako bi svojoj obitelji osigurao život? Obavlja li sudac moralno svoj posao samo zbog novca ili u vidu ima širu humanitarnu sliku? Može li činiti oboje? Problem ovakvog prigovora je što subjekti drugog sektora ne koriste oružje u izravnoj borbi s neprijateljem. I dok je nešto manje moralno problematično djelovanje kompanija Sandline International i Gurkha Security Guards u Sierra Leoneu, Executive Outcomes uposlen je za vođenje izravnih oružanih borbi. Executive Outcome u Sierra Leoneu mora ubijati ljude da bi ostvario ciljeve zadane ugovorom i toga su bili svjesne obje strane pri ugovaranju posla. Tony Lynch i A. J. Walsh (2000) misle da se isti argument može primijeniti i na regularne vojnike. Tome valja pridodati i da u regularnim vojskama službu vrše samo i isključivo državljani države koja ih upošljava. Međutim, neosporno je da se danas vojska i dalje smatra karijernim putem. Bismo li na ovaj argument mogli odgovoriti i tvrditi da Executive Outcomes u sukob ulazi i s drugim motivima pored financijskog probitka? Jako teško. EO je u Sierra Leone došao s trupama koje su činili veterani aparthejskog režima, odbačeni od suvremenog društva i bez posla, posramljeni u vlastitoj državi. Nisu znali ni kamo idu ratovati niti u kojem će sukobu sudjelovati. Još ih je manje zanimalo na kojoj će se strani boriti. Tvrdimo da je njihov temeljni razlog bila socijalna podčinjenost društva u kojem su se nalazili i dakako financijska dobit koju mogu ostvariti. Nije na odmet napomenuti kako PVK-ovi nude mnogo veće plaće nego regularne vojske, što još dodatno doprinosi početnom motivu. Stoga će Walsh prihvatiti da su i regularne snage motivirane novcem, no opravdano inzistirati da je financijski motiv kod PVK-ova još dodatno istaknut i dominantan. U kontekstu djelovanja, prije svega EO-a u Sierra Leoneu, ovo stajalište čini se uvjerljivim.

Pattison (2008) uglavnom smatra da je ovaj pravac rezoniranja promašen i tvrdi da prigovor ne može biti u nedostatku ispravnog motiva ili namjere, već prigovor treba usmjeriti ka postojanju neispravnog motiva. Time želi reći da djelovanje PVK-ova nije problematično jer im nedostaje patriotskog motiva, već da ispravno djeluju zbog toga jer ne posjeduju motiv koji bi bio problematičan. U kontekstu rata to je ksenofobija, sadizam, mržnja, osveta – a upravo navedeni su najproblematičniji i regularne vojne snage su ga sklonije posjedovati nego PVK-ovi. Snagu ovoga argumenta ne možemo zanemariti u kontekstu sukoba u Sierra

Leoneu. Ranije smo u radu rekli kako su obje strane u sukobu, i RUF i regularne vojne snage Sierra Leonea, počinile velike zločine i kršile ljudska prava. Pobjunjenički RUF nasilno se ponašao prema civilima i bio motiviran isključivo financijskim probitkom. Snage Sierra Leonea bile su neobučene i također stvarale gnjev kod lokalnog stanovništva koje su i dalje tretirali kao režimska milicija. EO je, s druge strane, pridobio povjerenje lokalnog stanovništva koje mu je dalo punu podršku. Prema tome, samo zbog toga što je netko motiviran novcem, a EO to neosporno jest, ne znači da u sukobu neće postupati po pravilima pravednog ratovanja. Na ovome mjestu vidimo da prateći postulate teorije pravednog rata ne možemo izolirano govoriti o svakom pojedinom pravilu kao što smo to činili u prethodnom poglavlju. Zaista, svaki *jus ad bellum* princip imat će svoj odjek u *jus in bello* principu u trenutku kada napravimo odmak od teorije i analiziramo stvaran slučaj. Dakle, ono što može biti problematičnije nije sam motiv s kojim PVK ulazi u sukob, mnogo problematičniji biti će motiv one strane koja upošljava PVK. Time dakako ne želimo reći da sva odgovornost PVK-a prelazi na stranu koja upošljava. Ipak, PVK bira s kime će poslovati i nije primorana sudjelovati u sukobu kao što to regularne snage najčešće jesu. U sukobu u Sierra Leoneu nemamo slučaj da bilo koja PVK radi za pobjunjenički RUF kao što je bilo slučajeva gdje PVK pruža usluge narko kartelima kao što je FARC, terorističkim organizacijama usko povezanim s Al-Qaidom ili okrutnim diktatorima. Pattison (2008) nudi dva razloga zašto je argument iz novčanog probitka problematičan. Prvo, smatra da je motiv pretežno individualan. I drugo, u ekstremnim slučajevima on upućuje na amoralan pristup sukobu.

Nadalje, PVK koja potpisuje ugovor s legitimnim subjektom, vladom Sierra Leonea u našem slučaju, bit će motiviran ispuniti stavke ugovora. Namjera kompanije bit će ispunjenje ugovora u svrhu ostvarivanja još boljih i unosnijih ugovora u budućnosti. Istovremeno, pri ulasku u takav konflikt kompanija može biti moralno indiferentna prema ljudima koje su ugovorom dužni štiti. Stoga, smatra Pattison, potrebno je razlikovati namjeru privatne vojske, a to je da ostvari svoj ugovorom dani cilj, od motiva kompanije, a taj je da u budućnosti sklapa još dobrih ugovora. Je li individualni motiv toliko važan? Možda jest u svakodnevnom (običnom) životu. No kada govorimo o oružanom sukobu, važnije od motivacije privatnog vojnika je njegova namjera da štiti ugrožene i da vlada ne bude prognana, a vlast ne zauzme pobjunjenički RUF. To bismo ujedno smatrali i pravednim ciljem. Tome bismo još mogli pridodati da u djelovanju s ispravnom namjerom ne budu prekršena pravila *jus in bello*. Važno je napomenuti da u ovome radu ne želimo tvrditi da je motiv pri ulasku u rat irelevantan, već da nije nužno najgori motiv koji netko može imati u ratu te ne treba automatski diskvalificirati PVK koji ulazi u bilo koji sukob. Motiv i želja za

krvoprolicem svakako su nemjerljivo gori motivi. No, nema sumnje da prisutnost motiva za financijskim probitkom ima svoje vrlo loše strane. Schreier i Caprini tvrde da motiv profita i nefleksibilnost ugovora i osoblja također doprinose nedostatku posvećenosti sveukupnom cilju vojne misije. (Schreier, 2005) Riječ je o neospornoj tvrdnji, no ona ne govori ništa o ispravnoj namjeri PVK-a budući da PVK dolazi ispuniti vlastiti ugovor.

Gurkha Security Guards prva je kompanija koju vlada Sierra Leonea upošljava za provođenje obuke regularne vojske. GSG se neočekivano našla pod paljbom pobunjeničkih snaga i primila određene žrtve. GSG nije posvećena razrješenju sukoba i nije htjela ulaziti u oružanu borbu s pobunjenicima niti su na to ikada pristali. Ugovor su ubrzo raskinuli i otišli iz Sierra Leonea. Pod sličnim pritiskom našla se i kompanija Sandline International. Vlada Sierra Leonea pokušala ih je nagovoriti da uđu u otvorenu oružanu borbu, no Sandline je to odbio. S druge strane, EO koji je bio uposlen da djeluje u izravnoj borbi za zadatak je imao spriječiti pad Freetowna, potjerati pobunjenike potpomognute liberijskim novcem i staviti pod kontrolu rudnike dijamanata. Za svega osam mjeseci izvršene su sve temeljne točke ugovora, a potpisom mirovnog sporazuma kompanija je napustila zemlju. Prema tome, iako postoje slučajevi u kojima zbog financijskog motiva PVK-ovi nisu spremni primiti žrtvu i ostavi regularne vojne snage pod ogromnim pritiskom ili se motivi i namjere PVK-ova jednostavno ne slažu s namjerom vlade ili nekog drugog poslodavca, možemo tvrditi da to u Sierra Leoneu nije bio slučaj.

Iz dosadašnje rasprave proizlazi da privatizacija vojnog sektora i djelovanje PVK-ova teško podliježe teoriji pravednog rata u njezinom klasičnom obliku. Jus ad bellum principi odnose se na odgovornost političkih vođa, dok se jus in bello kriteriji odnose na odgovornost vojnih zapovjednika, časnika i vojnika. (Orend, 2006) Čini se da kada govorimo o PVK-ovima, može postojati velika razlika između namjera onih koji autoriziraju ulazak u sukob i namjera onih koji upotrebljavaju silu. Smatramo da je princip potrebno jednako primijeniti na obje razine. Sandline International imao je namjeru uvesti oružje u Sierra Leone vrijedno više milijardi dolara, no to ne govori ništa o namjeri zapovjednika na terenu. S druge strane, pojedinac na terenu može imati najbolju namjeru u osiguranju određenog položaja i potrebom za uključivanjem Sandlinea u oružani sukob, no ukoliko politički lider, u ovom kontekstu poduzetnik i vlasnik kompanije, smatra da Sandline International neće pristati na takav ugovor, onda je njegova namjera irelevantna. Dakle, u cilju održanja teorije pravednog rata relevantnom i u kontekstu djelovanja PVK-ova, bit će potrebno proširiti njihov obuhvat i reći

da je ispravna namjera nužna i važnija za onoga tko izravno sudjeluje u sukobu. Premda se ovakva definicija ne uklapa u klasičan jus ad bellum princip, on će se izravno vezati za jus in bello principe.

Možemo li onda reći da je ulazak EO-a u sukob u Sierra Leoneu u skladu s jus ad bellum pravilima? Smatramo da jest. Razlog tomu je što je riječ o propaloj državi (failed state) koja se ne može obraniti od neprijatelja (RUF). Drugi razlog je što pobunjenička skupina krši ljudska prava i služi se terorom nad lokalnim stanovništvom. RUF krade mušku djecu lokalnom stanovništvu, obučava ih i tjera na ubijanje. Siluju žene i služe se dekapitacijama. Treći razlog je što je neprijateljska strana motivirana isključivo novcem i financirana iz susjedne države.

Konačan, ali ne manje važan razlog je što međunarodna zajednica nije spremna intervenirati. Dakle, smatramo da PVK može pravedno ući u sukob kada je riječ o propaloj državi koja se ne može obraniti od neprijatelja koji se služi terorom, dok međunarodna zajednica nije spremna intervenirati. U tom slučaju, princip pravednog uzroka imat će primat nad principom ispravne namjere

b) Regulacija

Regulirajući i ograničavajući subjekte koji legitimno mogu upotrebljavati silu, princip legitimnog autoriteta omogućava razvijanje pravnih i političkih instrumenata za regulaciju rata. Neki od njih su Povelja UN-a, Ženevska konvencija i Vijeće Sigurnosti. Podsjetimo se, njihova je uloga, baš kao i uloga teorije pravednog rata, izraditi pravno-politički okvir kako bi se nasilje svelo na što je moguće manju mjeru. Tako se Poveljom UN-a zabranjuje svaka uporaba vojne sile izuzev one u slučaju individualne i kolektivne obrane, ili onda kada je ista autorizirana od strane Vijeća Sigurnosti. Time se jasno ograničava tip subjekata koji pod određenim uvjetima mogu vojno djelovati. Na prvu, poslovanje PVK-ova je sukladno principu legitimnog autoriteta budući da su, u većini slučajeva, države, a ne PVK-ovi, te koje autoriziraju upotrebu sile. No, nije sve tako crno-bijelo. PVK-ovi nedvojbeno podrivaju ovaj princip. Glavni razlog tome je taj što su PVK-ovi nedržavni akteri koji upotrebljavaju silu, a ne podliježu državnim zakonima. Stoga, bez obzira što država koja upošljava PVK-ove i dalje podliježe zakonima međunarodnog prava, uporaba PVK-ova čini regulaciju i sankcioniranje njenog kršenja mnogo težim. PVK-ovi mogu značajno unaprijediti

vojnu snagu neke strane u sukobu. Executive Outcomes imao je odriješene ruke čak i na upravljanje regularnim vojnim snagama državne vojske Sierra Leonea. Njihova moć napada iz zraka činila je nesagledivu prednost nad pobunjenicima, ne samo zbog znatne prednosti u izravnoj borbi, već i iz obavještajnih razloga. Dakle, u našem je slučaju legitiman autoritet, vlast Sierra Leonea, uposlila PVK, nakon što je međunarodna zajednica ostala inertna. Bez intervencije EO-a i kasnije SI-a, za intervenciju UN-a bilo bi prekasno i u ratnom vihoru zasigurno bi bilo više povreda ljudskih prava nego što je bilo u ovom slučaju. Više vojnih aktera može uvesti kaos u zemlju i lako prelitati sukob u druge zemlje. No, PVK-ovi u Sierra Leoneu djeluju kao faktor stabilizacije. Kao što su i sami predvidjeli – po izlasku EO-a iz države, prošlo je svega nekoliko mjeseci i vlada je ponovno pala. Ne želimo ovdje tvrditi da vlada nije bila korumpirana i da pobunjenici nisu imali nikakav razlog za njezino rušenje. Ali, neosporno je da je riječ o pobunjenicima koji krše ljudska prava civila i ratuju potpomognuti liberijskim predsjednikom koji ratuje isključivo za financijsku korist koju može ostvariti kontrolom nad rudnicima dijamanata. Prema tome, slobodno možemo govoriti o kršenju međunarodnog prava i izravnom interveniranju u unutarnju politiku druge zemlje s vrlo jasnim motivom. Čini se kako su u građanskom ratu u Sierra Leoneu sve strane motivirane financijski, uključujući vladu i visoke vladine vojne časnike.

Daljnji razlog protiv uporabe PVK-ova je da njihovo upošljavanje može voditi u još gori rat s još većim kršenjem jus in bello principa. Regularne vojne snage podložne su zakonima koji ograničavaju načine vođenja rata, dok zaposlenici PVK-ova operiraju u svojoj pravnoj zoni te ne podliježu državnom ni međunarodnom pravu. Neki slučajevi zgrozili su svijet. Prije svega, djelovanje Blackwatera u Iraku, slučaj Abu Ghraiba, ili optužbe MPRI-a za trgovinu djecom u Bosni. No, u Sierra Leoneu, koliko je poznato, najmanje zločina pri ratovanju činili su privatne vojne snage. I RUF i vladine snage zanemarivali su lokalno stanovništvo. A kao što smo rekli, EO i Sandline posao su obavljali profesionalno i time kupili povjerenje lokalnog stanovništva. No, unatoč tome, vrlo je problematično što ne postoji jasan pravni instrument koji bi regulirao PVK-ove (Percy, 2006). Oni koji ih reguliraju nisu dovoljno jasni. Primjerice, prema članku 4. treće Ženevske konvencije, nije jasno treba li uposlenike PVK-ova tretirati kao borce, odnosno može li ih se tretirati kao ratne vojne zarobljenike (POW).

Premda ne postoji dokumentirano kršenje ljudskih prava od strane PVK-ova u Sierra Leoneu, valja naglasiti da to nije rijedak slučaj i ne treba ga isključiti ni u ovom sukobu. S druge strane bojišta, pobunjeničke snage koristile su djecu kao vojnike. No, to što jedna strana krši ljudska

prava ne daje pravo drugoj strani da čini isto. Za usporedbu, u Iračkom ratu u kojemu su s nekoliko desetaka tisuća privatnih vojnika sudjelovale kompanije poput Blackwater, Aegis Defense Services, Triple Canopy, DynCorp International, Erinys i drugih, dokumentirane su mnoge optužbe za kršenje ljudskih prava, a naposljetku gotovo nitko nije odgovarao. Oni koji jesu osuđeni, kasnije su pomilovani. Iako možemo ocijeniti da su EO i SI u Sierra Leoneu prošli relativno dobro u pogledu kršenja ljudskih prava, pravni imunitet koji imaju privatne vojne kompanije ostaje veliki problem. Taj problem najčešće će pogoditi najsiromašnije civile koji nemaju novca da pobjegnu iz rata, a najmanje one koji su uposlili kompaniju. Čelnici i lobiji PVK-ova pozivati će se na vlastiti ugled i odgovornost samo kada im to ide u korist, a ne kada je potrebno zaraditi novac. Doug Brooks, predsjednik Međunarodne udruge za mirovne operacije, tvrdi da su privatne kompanije uzoran primjer ponašanja jer zapošljavaju elitne trupe iz najbolje obučениh vojski. Također dodaje da su privatne kompanije inherentno pravične jer to ovisi o njihovom budućem profitu. Međutim, to ne znači ništa drugo osim da imaju još veći motiv za zataškavanje zločina (Singer, 2007).

Daljnji zahtjev pravila legitimnog autoriteta povećanje je mogućnosti demokratskog upravljanja nad uporabom sile. Takvu moć upravljanja danas imaju samo legitime državne vlasti nad regularnom vojskom. Važno je u demokratskim društvima da građani mogu utjecati na to kako će država voditi rat i u koji će rat ulaziti. Smatramo da takvo upravljanje vodi većem miru u svijetu, posebno u demokratskim društvima. Običan građanin neke države rijetko ili nikada ne želi rat. Ustaljeno je mišljenje kako demokracija vodi miru jer demokratska društva ne ratuju međusobno. Zabavna, ali i poučna, je izjava o McDonaldsu: Gdje McDonald's posluje, ondje nema rata. Nažalost, onedavno to i nije sasvim točno. Od 1990. do 2022., McDonald's je poslovao u Rusiji, da bi potom napustio poslovanje u toj državi onda kada je pokrenula invaziju na susjednu Ukrajinu. Međutim, Rusiju zasigurno nećemo nazvati demokratskim društvom. Njezini građani imaju pravo na prosvjed, ali samo jedan. Nakon toga su uhićeni. Slobodno novinarstvo i osnovne ljudske slobode postoje, ali samo nominalno. S druge strane, u kontekstu sukoba u Sierra Leoneu, nećemo govoriti o državi koja šalje svoju privatnu vojsku u drugu zemlju i time narušava demokratsko upravljanje nad uporabom sile. Ono o čemu možemo govoriti je nemogućnost demokratskog (ali i bilo kakvog drugog) upravljanja PVK-ovima kada oni dođu na teren. Dakle, vlada Sierra Leonea nije imala nikakvu moć nad EO-om, EO je postao paralelna vlast u državi i raspolagao je, organizirao i vodio državnu vojsku. Slobodno možemo reći da je EO funkcionirao kao država u državi. Premda u kontekstu građanskog rata u Sierra Leoneu

govorimo o vrlo uspješnom angažmanu EO-a i privatnih kompanija općenito, na ovom primjeru možemo vidjeti da su stvari mogle otići u krivom smjeru. Moralno je nedopustivo da država prepušta upravljanje vlastitom vojskom privatnom sektoru. Upravljanje vojnom silom temeljna je zadaća i branitelj državnosti. Sierra Leone nažalost nije imala drugog izlaza. Nitko drugi nije bio voljan intervenirati i Freetown je bio pred padom. Iako je moralno nedopustiv potez vlade Sierra Leonea, on je istovremeno bio posljednje sredstvo za očuvanje države od pobunjenika. Na ovome mjestu još jednom vidimo da principe pravednoga rata ne možemo promatrati kao varijable koje su neovisne jedna o drugoj. Njihova kolizija je česta, a koje će pravilo u kojem trenutku biti važnije ovisit će o kompleksnom međunarodnom okruženju i uvjetima sukoba, kao i o unutarnjoj snazi države i općenito uređenju režima koji upošljava PVK-ove.

Konačno, koje rješenje možemo ponuditi za regulaciju rada privatnih vojnih kompanija u slabim državama kao što je Sierra Leone? Budući da EO i Sandline nisu uposleni od strane nekog vanjskog demokratskog društva koje bi ih kontroliralo, preostaje nam predložiti opću kontrolu na razini UN-a o tome kakvu pozadinu imaju ljudi zaposleni u tim kompanijama. Kompanije svakako ne smiju novačiti djecu ili slično. Prema tome, ne mislimo da treba potpuno ograničiti rad PVK-ova jer se to ne čini realnom opcijom. Ono što se u kontekstu teorije pravednoga rata čini da bi moglo riješiti neke intrinzične probleme ratnih sukoba je način na koji kompanije djeluju i kontrola njihovih zaposlenika. Time bi se uspostavila kontrola nad onima koji djeluju i bili bi primorani djelovati profesionalno, u skladu s teorijom pravednog rata. (Singer, 2007).

c) Diskriminacija

Pravilo diskriminacije nalaže da vojnici i njihovi zapovjednici moraju diskriminirati između neboraca i boraca. Osnovno pravilo stoga bi nalagalo zaštitu civila. Walzer govori o moralnoj jednakosti vojnika neovisno o uzroku i pravednosti sukoba u kojemu sudjeluju. Vojnici su moralno jednaki jer svi su sposobni prouzročiti štetu i stoga su uvijek legitimne mete. (Pattison, 2007) Shodno tome, civili nisu legitimne mete jer ne mogu izravno nikome nanijeti pogubnu štetu i ne sudjeluju izravno u sukobu. Privatne kompanije ne uklapaju se sasvim u ovakvu formulaciju pravila diskriminacije jer nisu niti članovi neke regularne vojske pod državnom zastavom niti su civili. U redu, ipak, ako netko drži oružje za vrijeme sukoba, to ga čini legitimnom metom. No, što je sa zaposlenicima privatnih

kompanija koji ne sudjeluju izravno u sukobu, već djeluju kao logistička ili obavještajna potpora? Takvu pomoć vladi Sierra Leonea u građanskom ratu pružao je Sandline International. Postavlja se pitanje jesu li zaposlenici te kompanije na bojištu legitimna meta. Premda ne drže oružje i premda su odbili sudjelovati u izravnom vojnom sukobu, oni čine značajnu razliku u korist strane kojoj služe.

Strogo pravno gledano, nije jasno je li EO u tom sukobu legitimna meta. Iako PVK-ovi najčešće djeluju u pozadini obavljajući logističke poslove, to nije uvijek slučaj i ne veže se isključivo za EO u Angoli ili Sierra Leoneu. U izravnim borbama sudjelovale su kompanije DynCorp u Kolumbiji i Blackwater u Iraku. Za zaposlenike EO-a u Sierra Leoneu možemo pretpostaviti da su voljno pristali sudjelovati u vojnom sukobu, bez prisile. Prema tome, osoblje EO-a u Sierra Leoneu legitimna je meta napada i napad na njih u skladu je s načelom diskriminacije. S druge strane, situacija sa SI-om nešto je kompleksnija. Walzer o istome problemu raspravlja u kontekstu regularnih vojnih snaga.

„Veliki broj radnika mora biti mobiliziran prije nego što se vojska uopće pojavi na terenu: jednom kada su uključeni, vojnici ovise o nastavku njihove pomoći oko opreme, energenata, naoružanja, hrane i tako dalje... Ali napad iz protivničkih linija znači voditi rat protiv ljudi koji su barem nominalno civili” (Walzer, 1977)

Walzerov argument možemo proširiti pomoću Singerove teorije vrška koplja koju smo prikazali u poglavlju koje se bavilo tipologijom PVK-ova. Ondje smo napomenuli da je riječ o tipološkom prikazu spektra vojnih djelatnosti u koje su privatne kompanije uključene. Vrh spektra pripada izravnim oružanim borbama, dok se što se dalje odmičemo od vrška koplja, udaljavamo se od bojišta. EO nesumnjivo pripada samom vrhu koplja i u Sierra Leoneu čine legitimnu metu napada. Niže niz koplje nalaze se pomoćne, asistentske ili konzultantske kompanije. One tipično sudjeluju u obavještajnim djelatnostima, logistici i slično. Smatramo da i zaposlenici ovih kompanija mogu biti legitimne mete napada jer izrazito značajno doprinose sukobu te zapravo predstavljaju uvjet mogućnosti djelovanja onih koji sudjeluju u izravnim borbama. Specifično, zaposlenici SI-a u Sierra Leoneu ne predstavljaju domaće, lokalno i civilno stanovništvo koje pruža podršku regularnim vojnim snagama. Naprotiv, radi se o zaposlenicima privatne kompanije koja potpisuje ugovor i dolazi u zemlju sudjelovati u sukobu, premda samo posredno. GSG, kompanija koja prva ulazi u sukob u Sierra Leoneu, iako neizravno, napadnuta je i pretrpjela je nekoliko ljudskih žrtava na koje nije bila spremna.

Zaključujemo da je napad na njih bio u skladu s načelom diskriminacije. Smatramo da zaposlenik privatne kompanije svojim potpisom ugovora slobodnom voljom odustaje od svog prava da ne bude meta napada i time postaje legitimna meta. Upravo tako i civil koji ulazi u regularnu vojsku činom pristanka prestaje biti civil i postaje legitimna meta. Zaposlenici GSG-a i SI-a svojom slobodnom odlukom odlučili su biti dio sukoba. Oni se ne brane, nisu prisiljeni sudjelovati u sukobu. Oni imaju slobodu birati svoje sukobe vodeći se pravednim uzrokom i ispravnom namjerom. McMahan tvrdi da pristanak nije dovoljan razlog. Nudi primjer tradicionalnog dvoboja. Moralno je pogrešno ubiti čovjeka samo zato što je pristao na dvoboj (v. Pattison, 2007). Mogli bismo tome odgovoriti da ga, premda to nije dovoljan razlog da zaposlenik GSG-a bude legitimna meta, u kombinaciji s činjenicom da ratuje u stranoj državi u zamjenu za novac, čini legitimnom metom. Pitanje motiva vraća nas na početak naše rasprave i još jednom potvrđuje nužnu isprepletenost i kompleksnost pitanja moralnosti u sukobima. Prateći taj smjer zaključivanja slijedi da ćemo civilima koji obavljaju konzultantske poslove kao zaposlenici privatnih vojski dodijeliti drugačiji moralni status. Oslanjanje na problem motiva čini se epistemološki problematičnim jer, kako smo već rekli, motivi su individualni i neuhvatljivi. Ukoliko se ne možemo osloniti na motive, možda bismo mogli razmotriti ispravan uzrok i namjeru ulaska u sukob. To se na ovom mjestu čini pragmatičnim. Naime, možemo zamisliti situaciju u kojoj je apsolutno nemoralno ubiti zaposlenika PVK-a. Primjerice, privatna kompanija može djelovati u svojstvu UN-ove mirovne misije. Iako zaposlenik te kompanije izvršava svoj ugovor motiviran novcem, on ipak sudjeluje u sukobu koji je autoriziran od legitimne institucije i s neosporno dobrim namjerama. Međutim, to nije slučaj u Sierra Leoneu. Barlow, šef EO-a, na pitanje o ispravnoj namjeri u intervjuu kaže: „Da nismo mi intervenirali, tko bi?“ Zaista, to se čini točnim. Dodajmo tome da namjere šefa EO-a i zaposlenika koje će tek naknadno regrutirati ne moraju biti iste i teško je očekivati da će biti. Stoga, ukoliko bismo pravilo diskriminacije željeli vezati s jus ad bellum pravilom o pravednom uzroku i ispravnoj namjeri, otvorit ćemo novi problem koji se sastoji u tome da će obje strane u sukobu koje zapošljavaju PVK-ove tvrditi i vjerovati da se nalaze na pravednoj strani. Dodatni epistemološki problemi otvorit će se onda kada privatne kompanije čak i opravdano vjeruju da ratuju za stranu koja ima ispravnu namjeru i pravedan uzrok, ali griješe u tome.

Ta epistemička Pandorina kutija nerješiva je jer svako rješenje otvara mnogo novih problema. Stoga nam valja argument ograničiti i prema Singerovoj teoriji vrška koplja označiti da su legitimne mete oni zaposlenici privatnih kompanija koji izravno sudjeluju u borbama i oni

koji aktivno potpomažu sudjelovanje u tim borbama. S druge strane, legitimne mete nisu oni koji lokalnom stanovništvu pružaju pomoć i osiguravaju im osnovne potrebe za život. Taj argument podupiremo činjenicom da, u usporedbi s regularnom vojskom, privatni vojnici imaju pravo birati ratove u kojima sudjeluju, kako kompanije tako i pojedinci, te imaju mnogo manje izbora nego regularne vojne snage. Orend (2000) navodi da regularni vojnici također mogu odbiti sudjelovanje u agresivnom ratu, što je dijelom upitno. Privatni vojnici, s druge strane, ne samo da mogu odbiti sudjelovati u ratu, već ako žele sudjelovati, oni moraju prihvatiti misiju u kojoj će se boriti. Razlog zbog kojeg ne bi bilo nemoralno da imaju veću zaštitu i manju moralnu obvezu od onih koji ratove ne biraju.

d) Razumna vjera u uspjeh

Stupanje novih aktera na globalnu vojnu pozornicu u obliku PVK-ova uvelo je nove probleme u raspravu o jus ad bellum pitanju razumne vjere u uspjeh. Državni i nedržavni akteri sada imaju mogućnosti unaprjeđenja svojih vojnih ili s njime povezanih kapaciteta zapošljavanjem privatnih kompanija. Mogućnost angažiranja PVK-ova nemaju samo bogate države koje ih si mogu priuštiti. Vlada Sierra Leonea definitivno nije mogla gotovinom plaćati skupe ugovore koje je potpisala s EO-om ili SI-om. Naprotiv, koristili su se koncesijama nad rudnim bogatstvima, poglavito u distriktu Kono. EO bi bez sumnje radije pristao na gotovinsko plaćanje, no ovako su mogli svoje usluge još više naplatiti. S druge strane, vladi Sierra Leonea također je bilo u interesu potpisati ovakav ugovor u vrijeme kada je cijeli Kono distrikt u kojem se nalaze najveći dijamantni rudnici bio pod pobunjeničkom okupacijom. Značilo je to da EO mora ostvariti svoj cilj zadan ugovorom jer se u suprotnom neće moći naplatiti. Prema tome, ovakvi ugovori omogućili su i državnim i nedržavnim akterima da preko noći znatno ojačaju svoje vojne kapacitete neovisno o tome koliko siromašni bili. Podsjetimo, cilj teorije pravednog rata općenito i pravila jus ad bellum posebno je ograničiti ili svesti nepravednu uporabu sile na što je moguće manju mjeru. Nedvojbeno je utvrditi da je nepravedno koristiti silu onda kada je uzrok njezine uporabe nepravedan. Međutim, čak i ondje gdje postoji pravedan razlog za uporabu sile i ulazak u sukob, on ostaje nepravedan ukoliko ne postoji razumna vjera da se cilj može postići. Drugim riječima, ondje gdje postoji pravedan uzrok za ulazak u sukob, no ne i razumna vjera da se on može ostvariti, tada ulazak u sukob nanosi samo štetu i ne ostvaruje nikakvo moralno dobro. Takvo postupanje bilo bi ne samo nemoralno već i s vojno-strateške strane nerazborito. (Bellamy, 2006) Princip razumne nade u uspjeh iz tog razloga može se promatrati u kontekstu samo

vojne strategije, no u kontekstu ovog rata mi ćemo ga tretirati kao moralno pitanje jer nema sumnje da je korištenje sile, čak i pod pretpostavkom ulaska u sukob s pravednim uzrokom, duboko neetično. Navedeni princip počiva na pretpostavci da akter u sukobu može barem u određenoj mjeri procijeniti svoje šanse za uspjeh u sukobu. I dok svaki akter ima relativno jasan podatak o vlastitoj snazi, taj podatak i dalje je irelevantan ukoliko ne posjeduje točnu informaciju o vojnoj snazi protivnika. Snaga vojnog sustava nekog aktera utoliko se djelomično sastoji i od toga da dijelom pokaže protivniku svoju snagu da bi ga odvratila od napada i prisilila na predaju, a onda kada sukob počne dobro je od protivnika sakriti informacije o svojim snagama. Vlada Sierra Leonea upravlja vrlo slabašnom i neobučenom vojskom i svjesna je svojih slabosti. S druge strane suprotstavljaju im se pobunjenici koji su financirani od strane stranog režima, Liberije, što komplicira njihovu procjenu o pobunjeničkoj snazi. Zapošljavanje PVK-ova od strane vlade Sierra Leonea imat će za posljedicu drastičnu promjenu vojnih kapaciteta. Razlog za to je prije svega što se radi o vrlo krhkoj i slabašnoj državi čije vojne kapacitete u potpunosti može promijeniti dolazak samo 150 privatnih vojnika. Uz to, EO će u sukob ući s modernim naoružanjem i koristiti zračne napade na koje pobunjenici nemaju kapaciteta odgovoriti protuzračnom obranom. EO je uz pomoć vladinih vojnih snaga u kratkom vremenu potisnuo pobunjenike dalje od Freetowna i, što je najvažnije, oslobodio glavne rudnike dijamanata. Dolazak EO-a promijenio je vladine mogućnosti za postizanje vojnog uspjeha do te mjere da je pobunjenički RUF bio primoran naći se za pregovaračkim stolom. Potpisivanjem mirovnog sporazuma EO je napustio Sierra Leone. Zemlja će do dolaska SI-a biti ostavljena da sama brine o svojoj sigurnosti. Vlada će biti zbačena i prognana. Stoga, na općoj razini ulazak PVK-ova u sukob uvijek će do određene mjere promijeniti i utjecati na mogućnost razumne vjere one strane koja ih je uposlila. Iako ne provode sve privatne vojne kompanije borbene oružane operacije kao što to čini EO, nije zanemariv ni utjecaj SI-a koji je transformirao domaće snage i uvelike ih osnažio premda nisu izravno sudjelovali u otvorenom oružanom sukobu.

Nakon Westfaltskog mira, državne vojske zadužene su za sve funkcije povezane s vođenjem rata. Mogli bismo reći da, uzmemo li u obzir mnoge sukobe koje smo spominjali u ovome radu, kao što je onaj u Iraku ili Afganistanu, pa i trenutni sukob na europskom tlu između Rusije i Ukrajine, PVK-ovi imaju sve veću ulogu u preuzimanju dijela tih funkcija. Od samoga početka rata u Ukrajini, velika pažnja stavljena je na grupu Wagner i kako sukob odmiče, čini se da njihov zapovjednik Prigožin ima sve veću ulogu na međunarodnoj pozornici. Koliko ta uloga može rasti i može li prerasti samoga Putina, teško je prognozirati,

no ipak je malo vjerojatno da se takvo što dogodi.

Važno je još jednom napomenuti da bez obzira na razumnu šansu za uspjeh u sukobu, uključivanje vojne kompanije u rat na strani koja nema legitiman i pravičan uzrok ulaska u sukob, duboko je nemoralan čin. S druge strane, borba za legitiman i pravedan uzrok u kojemu postoji razumna šansa za uspjeh, naročito kada govorimo o humanitarnim intervencijama, odredit ćemo kao pozitivan akt. Tako s jedne strane imamo EO koji sudjeluje, ne u humanitarnoj intervenciji u Sierra Leoneu, ali vodeći se jus in bello principima, ulazi i ostvaruje ugovorne ciljeve te mirno napušta zaraćeno područje s potpisivanjem mirovnog sporazuma kao krunom uspjeha. S druge strane, grupa Wagner trenutno na europskom tlu regrutira zatvorenike da bi služili kao topovsko meso u Putinovu krvavom pohodu u sukobu koji nema pravedan uzrok, a šanse za uspjeh svakog dana sve su mu manje. Napomenimo i to da iako pravedan uzrok ulaska u sukob mora biti zadovoljen da bismo govorili i o razumnoj vjeri u uspjeh u kontekstu morala, ne slijedi i obrnuto. Dakle, nije pravedno ući u onaj sukob u kojemu postoji razumna nada u uspjeh, ali ne i pravedan uzrok ulaska. Teoriju pravednog rata potrebno je promatrati kao teoriju koja evoluirala i mijenja se zajedno s načinima vođenja rata. Promatrati je kao statični skup pravila o ulasku i vođenju rata bilo bi beskorisno. Potrebno ju je prilagoditi novim ratnim uvjetima. PVK-ovu su jedan od novih izazova za teoriju pravednog rata. U ovome radu ne tvrdimo da je to jedini niti najvažniji uvjet, no definitivno ne smije ostati zanemaren. PVK-ovi su izravno uzdrmale državni monopol nad uporabom sile, no smatramo da jus ad bellum principi mogu odgovoriti na nove uvjete u kojima se ratovi vode i u kojima sada sudjeluju privatne kompanije.

Da bi princip razumne vjere u uspjehu u sukobu ostao relevantan princip teorije pravednog rata, on mora biti sagledan u svojoj suvremenoj sve većoj složenosti. Na primjeru djelovanja PVK-ova u Sierra Leoneu smatramo da princip razumne vjere u uspjeh mora biti rekonceptualiziran i sagledan u kontekstu suvremenih izazova koje sa sobom nose PVK-ovi.

7. Zaključak

1. Usprkos financijskom motivu, ulazak kompanije Executive Outcomes u građanski rat u Sierra Leone u skladu je s jus ad bellum principima.

Temeljem analize djelovanja PVK-ova u Sierra Leoneu, smatramo razboritim

uvođenje opće kontrole i sigurnosne provjere nad svim zaposlenicima PVK-ova od strane UN-a, a u cilju profesionalizacije njihova djelovanja u skladu s teorijom pravednog rata.

2. Svi zaposlenici PVK-ova koji izravno sudjeluju u oružanim borbama ili ih aktivno potpomažu legitimne su mete napada.
3. Na temelju analize sukoba u građanskom ratu u Sierra Leoneu neosporno je da princip razumne vjere u uspjeh u sukobu ne može biti tumačen u svom tradicionalnom obliku te da mora biti rekonceptualiziran iz temelja.
4. Iz analize sukoba proizlazi da djelovanje PVK-ova nije nužno protivno principima teorije pravednoga rata te da PVK-ovi mogu predstavljati objektivno pozitivan subjekt u međunarodnim odnosima.

8. Popis literature

1. *4th National Human Development Report Validation : UN resident coordinator speech: United Nations Development Programme* (2018) UNDP. Available at: <https://www.undp.org/sierra-leone/speeches/4th-national-human-development-report-validation-un-resident-coordinator-speech> (pristupljeno: 24. 6. 2023.).
2. Abdullah, I. (1998). Bush path to destruction: the origin and character of the Revolutionary United Front/Sierra Leone. *The Journal of Modern African Studies*, 36(2), 203–235. <https://doi.org/10.1017/s0022278x98002766>
3. Adekeye Adebajo. (2004). *West Africa's security challenges : building peace in a troubled region*. Lynne Rienner.
4. Alfred, B. (1999) Sierra Leone: The Political Economy of Civil War. *Third World Quarterly*. 20 (1), 143-162
5. (2023) Amentum. Dostupno na: <http://www.amentum.com/> (pristupljeno 24. 6. 2023.).
6. Arnold, G. (1999) *Mercenaries: The scourge of the third world*. Basingstoke: Macmillan.
7. Akcinaroglu, S. (2013) Private Military Companies, Opportunities, and Termination of Civil Wars in Africa, *The Journal of Conflict Resolution*, 57 (5), 795-821
8. Avant, D. (2005) *Market for Force*. New York: Cambridge University Press.
9. Axelrod, A. (2013) *Mercenaries, A guide to Private Armies and Private Military Companies*. California: CQ Press.
10. Bellamy, A. J. (2006). *Just wars: From Cicero to Iraq*. Polity Press.
11. Buzar, S. 1984- (2020) *Realizam i Teorija Pravednog Rata*. Zagreb: Disput.
12. Chesterman, S. (2008) 'An international rule of law?', *American Journal of Comparative Law*, 56(2), pp. 331–362. doi:10.5131/ajcl.2007.0009.
13. Cohen, R. (1995) *U.S. cooling ties to Croatia after winking at its buildup*, *The New York Times*. Available at: <https://www.nytimes.com/1995/10/28/world/us-cooling-ties-to-croatia-after-winking-at-its-buildup.html> (pristupljeno: 24. 6. 2023.).
14. Coady, C. A. J. (2008). Mercenaries and moral monsters. *Ratio*, 21(4), 440-452.
15. Dickinson, L. (2005). The mercenaries: The men who fought for the British colonies in North America. William Morrow.
16. Douglas, I (1999) Chapter 6 in. *Peace, profit or plunder?: The privatisation of*

- security in war-torn African societies*. Halfway House: Institute for Security Studies.
17. Ducasse, M. (2004) *Resolving Intractable Conflicts in Africa: A Case Study of Sierra Leone*. Netherlands Institute of International Relations.
  18. Đuraković, A. (2011) Plaćenici, privatne vojne kompanije i njihov tretman u međunarodnom pravu, *Polemos*. 14 (2), 29-55.
  19. Ferme, M. C. (1998). Richards, Paul. - Fighting for the Rain Forest: War, Youth & Resources in Sierra Leone. *Cahiers d'Études africaines*, 38, 722-725.
  20. *First report [of the secretary-general] on the United Nations Mission in Sierra Leone (UNAMSIL)* (no date) *United Nations*. Dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/401077> (pristupljeno 24. 6. 2023.).
  21. Fitzsimmons, S. (2013) Just War Theory and Private Military Companies. *International Affairs*. 91(5) 1069-1984
  22. Fotion, N. (2000). The case for collective rights: A specious argument. *Philosophy & Public Affairs*, 29(2), 131-157.
  23. Francis, D. (1999). Mercenary intervention in Sierra Leone: Providing national security or international exploitation? *Third World Quarterly*, 20, 319-338.
  24. Glennerster, R., Miguel, E. and Rothenberg, A. (2010) *Collective action in diverse Sierra Leone Communities* [Preprint]. doi:10.3386/w16196.
  25. Gerhart, G. M., Musah, A.-F., & Fayemi, J. 'Kayode. (2001). Mercenaries: An African Security Dilemma. *Foreign Affairs*, 80(2), 186. <https://doi.org/10.2307/20050127>
  26. Guthrie, C. (2010) *Just War Tradition. Ethics in Modern Warfare*. New York: Walker & Company.
  27. Harris, D. (2014). *Sierra Leone: A Political History*. Oxford University Press.
  28. Hirsch, J. (2001) *Sierra Leone: Diamonds and the Struggle for Democracy*, An International Peace Institute Occasional Paper.
  29. Hooper, RUF Raiders air sniping in Sierra Leone. *Soldier of Fortune*. Vol 21, No. 8, 42-46, 65-68.
  30. Howe, H. (1998). Private armies and military intervention. In J. A. Ferejohn & J. P. Rosen (Eds.), *War and moral responsibility: A "philosophy and public affairs" reader* (pp. 234-248). Princeton University Press.
  31. Isenberg, D. (2009) *Shadow force: Private security contractors in Iraq*. Westport, CT: Praeger Security International.
  32. Cilliers, J. (1999) *Peace, profit or plunder?: The privatisation of security in war-torn African societies: Papers ... presented at a conference in Pretoria, South Africa during*

- March 1998*. Halfway House: Institute for Security Studies.
33. Keen, D. (2005) *Conflict & Collusion in Sierra Leone*. Oxford: Currey.
  34. Kotarski, K. and Walker, S. (2010) 'Privatizing humanitarian intervention? mercenaries, PMCS and the business of peace', *Confronting Genocide*, pp. 239–268. doi:10.1007/978-90-481-9840-5_14.
  35. Lynch, C., & Walsh, B. (2000). The meaning of war: A review of current theory. *International Studies Review*, 2(3), 25-58.
  36. MacKenzie, (1994), Rent a Gurkha: Crown's finest fighters for hire. *Soldier of Fortune*, 19(2)
  37. Machairas, D. (2014) 'The ethical implications of the use of private military force: Regulatable or irreconcilable?', *Journal of Military Ethics*, 13(1), pp. 49–69. doi:10.1080/15027570.2014.908645.
  38. Moseley, A. (2011) 'Just war theory', *The Encyclopedia of Peace Psychology* [Preprint].
  39. L., G. del P.J. and Maffai, M. (2009) *United Nations Working Group on the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination and the Wisconsin International Law Society: Model Law for the regulation of private military and security companies*. Madison, WI: University of Wisconsin Law School..
  40. Mamdani, M. (1996) *Citizen and subject: Contemporary Africa and the legacy of late colonialism*. Princeton: University Press.
  41. Mateusz, M. (2019) Engagement of Executive Outcomes in Sierra Leone – Utility Assessment. *Security and Defence Quarterly*. 27 (5), 57–71.
  42. Mikac, R. (2007) Fenomen "privatnih vojnih organizacija". Nezaobilazne komponente u sukobima 21. stoljeća, *Polemos* 10 (2), 85-107.
  43. Moseley, A. (2009). The Relevance of Just War Theory to Contracted Military Forces. *Journal of Military Ethics*, 8(4), 342-354.
  44. Musah, A.-F. and Fayemi, K. (2000) *Mercenaries: An African security dilemma*. London: Pluto Press.
  45. Orend, B. (2006). Jus ex bello: Individual rights and just war theory. *Ethics & International Affairs*, 20(1), 3-22.
  46. Pattison, J. (2007). *The ethics of asymmetrical warfare: Saving strangers*. Oxford University Press.
  47. Pattison, J. (2008) Just War Theory and Privatization of Military Force. *Ethics &*

- International Affairs*. 22 (2), 143-162.
48. Percy, M. (2006). *Mercenaries: The history of a norm in international relations*. Oxford University Press.
  49. Peters, K., & Richards, P. (1998). "Why we fight": voices of youth combatants in Sierra Leone. *Africa*, 68(2), 183–210. <https://doi.org/10.2307/1161278>
  50. Peters, R. J. (2021). Half Monk, Half Hitman: Applying Just War Theory to Private Military and Security Companies in the Context of Humanitarian Intervention. *Florida Journal of International Law*, 28(2), Article 2.
  51. Peters, R.J. (2016). Beyond traditional just war criteria: Considering the role of private military and security companies. *Journal of International Political Theory*, 12(2), 166-185.
  52. Remli, Schmeidl (2007) *Private security companies and local populations - an exploratory study of Afghanistan and Angola - afghanistan*, ReliefWeb. Available at: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/private-security-companies-and-local-populations-exploratory-study-afghanistan> (pristupjeno: 24. 6. 2023.).
  53. Reno, African weak states 1997, *Oxford University Press*, Vol 96 No. 283 pp 165-185. African Affairs.
  54. Reno, W. (2003). *The Changing Nature of Warfare and the Absence of State-Building in West Africa*. Cambridge University Press EBooks, 322–345.
  55. Richards, P. (1995) Rebellion in Liberia and Sierra Leone: A Crisis of Youth? In O.W. Furley (Ed.), *Conflict in Africa*.
  56. Sawyer, E. (2008) 'Remove or reform? A case for (restructuring) chiefdom governance in post-conflict Sierra Leone', *African Affairs*, 107(428), pp. 387–403. doi:10.1093/afraf/adn039
  57. Schooner, S. (no date) *Contractor atrocities at Abu Ghraib: Compromised accountability in a ...* Dosupno na https://scholarship.law.gwu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1102&context=faculty_publications (pristupljeno 24. 6. 2023.).
  58. Shearer, D. (2020) *Private Armies and Military Intervention*. London: Routledge.
  59. *Secretary-general's reports submitted to the Security Council in 1998 Security Council* (no date) *United Nations*. Available at: <https://www.un.org/securitycouncil/content/secretary-generals-reports-submitted-security-council-1998> (pristupljeno 24. 6. 2023.).
  60. Singer, P.W, (2007) *Corporate Warrior*, London: Cornell University Press.

61. Sklansky, A. (1998). Private military firms and the erosion of the state monopoly on violence: Implications for US foreign policy. *Security Studies*, 8(2-3), 50-86.
62. Smillie, I. (2020) Getting to the heart of the Matter: Sierra Leone, Diamonds, and Human Security. *Social Justice*. 4 (82), 24-31.
63. Smith, E. (2020) *Just War Theory and Non-State Actors*. New York: Routledge.
64. Spearin, C. (2001) 'Private security companies and humanitarians: A corporate solution to securing humanitarian spaces?', *International Peacekeeping*, 8(1), pp. 20–43. doi:10.1080/13533310108413877.
65. Spicer, T. (1999) *An Unorthodox Soldier: Peace and War and the Sandline Affair*. Edinburgh: Mainstream Publishing.
66. Swed, K., & Burland, A. (2020). *Privatized force: mercenaries, private military and security companies*. In *The Oxford Handbook of Just War* (pp. 403-421). Oxford University Press.
67. Tonkin, H. (2011) *State Control over Private Military and Security Companies in Armed Conflict*. New York: Cambridge University Press.
68. Venter, 1995, Not RUF enough, Merc army routs rebel anarchists in Sierra Leone. *Soldier of Fortune*, Vol 20, No. 12, 32-37, 74.
69. Voors, M. (2017) Resources and Governance in Sierra Leone's Civil War. *The Journal of Development Studies*. 53 (2), 278-294.
70. Walzer, M. (1977). *Just and unjust wars: A moral argument with historical illustrations*. Basic Books.
71. Walzer, M. (2002). *Arguing about war*. Yale University Press.

Osobni podaci

Prezime / Ime	Katavić Mihael
Adresa(e)	61, I. G. Kovačića, 31500, Našice, Hrvatska
Telefonski broj(evi)	Broj mobilnog telefona: 0912427451
Broj(evi) faksa	
E-mail	Mihael.kat1@gmail.com
Državljanstvo	Hrvatsko
Datum rođenja	15. 9. 1995.
Spol	M

Radno iskustvo

	Srednja hr., MPlus Croatia
Datumi	Mplus Croatia
Zanimanje ili radno mjesto	Korisnička podrška
Glavni poslovi i odgovornosti	Komunikacija s korisnicima
Vrsta djelatnosti ili sektor	Komunikacije

Obrazovanje i osposobljavanje

Datumi	2019.
Naziv dodijeljene kvalifikacije	Magistar filozofije
Glavni predmeti / stečene profesionalne vještine	Epistemologija, metafizika
Ime i vrsta organizacije pružatelja obrazovanja i osposobljavanja	Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Osobne vještine i kompetencije	Analitičnost, jasnoća u govoru i pismu

Materinski jezik(ci)	Hrvatski					
Drugi jezik(ci)	Engleski					
Samoprocjena	Razumijevanje		Govor		Pisanje	
<i>Europska razina (*)</i>	Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija		
Jezik	C2	C2	C1	C1	C2	
Računalne vještine i kompetencije	Pantheon, Excel					
Druge vještine i kompetencije	Retoričke sposobnosti					
Vozačka dozvola	B kategorija					
Dodatne informacije	Završen tečaj 'Samostalni knjigovođa' i 'Upravljanje ljudskim potencijalima'					